// ΑΣΤΗΡ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ

«Πάντα δοκιμάζετε, τὸ καλὸν κατέχετε».

Ἔτος 61ον. ΜΑΪΟΣ, 1925. Ἀριθ. 5

ΤΟ ΠΟΛΥΤΙΜΟΝ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

«Εἰς ὑμᾶς λοιπὸν τοὺς πιστεύοντας εἶναι ἡ τιμή· εἰς δὲ τοὺς ἀπειθοῦντας, ὁ λίθος τὸν ὁποῖον ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἔγεινε κεφαλὴ γωνίας καὶ λίθος προσκόμματος καὶ πέτρα σκανδάλου».

(Α΄. Πέτρου β΄. 7).

Οἱ λόγοι οὗτοι ἐλήφθησαν ἐν μέρει μὲν ἐκ τοῦ 118ου Ψαλμοῦ, ἐν μέρει δὲ ἐκ τοῦ 28ου κεφαλαίου τοῦ Ἠσαΐα καὶ περιέχουσι μίαν προφητείαν ἀναφερομένην εἰς τὴν ***ὑποδοχήν, τὴν ὁποίαν ὁ Χριστὸς ἔμελλε νὰ λάβῃ ἐπὶ τῆς γῆς***—ὅτι δηλ. τινὲς μὲν τῶν ἀνθρώπων θὰ ***ἐδέχοντο καὶ θὰ ἐπίστευον*** εἰς Αὐτόν, τινὲς δὲ θὰ ***ἠπίστουν καὶ θὰ τὸν ἀπέρριπτον***· εἰς τοὺς μὲν θὰ ἦτο ***πολύτιμος***, εἰς δὲ τοὺς ἄλλους, ***λίθος προσκόμματος*** καὶ πέτρα σκανδάλου.

Ἡ πίστις, ἐκτὸς τῆς ἀντιστάσεως, ἣν συναντᾷ ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ ἀνθρώπου, συναντᾷ τοιαύτην καὶ ἐκ τῶν ἔξω. Ἔχει δηλαδὴ νὰ παλαίσῃ καὶ κατὰ τοῦ μεγάλου ῥεύματος τῆς λεγομένης ***κοινῆς γνώμης***—τοῦ δημοσίου φρονήματος, ὅπερ ἐξασκεῖ ἰσχυρὰν ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων ἐπιρροήν. Ὅθεν ἡ πίστις ἔχει ἀνάγκην ἐνισχύσεως, ἰδίως ὅταν ἦναι τρυφερὰ καὶ ἀσθενής.

Τὸ μέγα πλῆθος τῶν ἀπίστων ἐν τῷ κόσμῳ καὶ ἡ ὑψηλὴ κοινωνικὴ ***θέσις*** πολλῶν ἐξ αὐτῶν συντείνουσιν οὐκ ὀλίγον εἰς τὴν διηνεκῆ ***αὔξησιν*** τοῦ ἀριθμοῦ αὐτῶν, ἐνῷ τὸ ***ὀλιγάριθμον*** τῶν πιστῶν καὶ ἡ ***ταπεινὴ*** καὶ ***ἄσημος θέσις*** τῶν περισσοτέρων ἐξ αὐτῶν συντείνει πολὺ εἰς τὸ νὰ κρατῇ τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν μικρόν.

Ἡ ἐπιβολὴ αὕτη τῶν πολλῶν οὐ μόνον τοὺς ἀπιστοῦντας ἐπηρεάζει, ἀλλὰ καὶ τῶν πιστῶν τὸ θάρρος κλονίζει, ὅταν συλλογίζωνται πόσον πολλοὶ εἶναι οἱ ἀπορρίπτοντες τὸν Χριστὸν καὶ τὸ Εὐαγγέλιόν του, καὶ πόσον πολλοὶ μεταξὺ αὐτῶν εἶναι σοφοὶ καὶ ἐπίσημοι. Ἰδίως οἱ ἐξ Ἰουδαίων Χριστιανοὶ ἠδύναντο νὰ θεωρῶσι ***τοῦτο*** παράδοξον ***ὅτι ὄχι μόνον*** οἱ ἐθνικοί, οἵτινες ἦσαν ξένοι τῆς ἀληθοῦς θρησκείας, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ ἰδικόν των ἔθνος—λαὸς καὶ ἄρχοντες ὁμοῦ—καὶ αὐτοὶ ἔτι οἱ ἐντριβεῖς εἰς τὸν Νόμον καὶ εἰς θέσιν ὄντες νὰ κρίνωσι περὶ τοῦ Μεσσία, περιεφρόνησαν καὶ ἀπέρριψαν καὶ ἐδίωξαν τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν καθ' ὅλην Αὐτοῦ τὴν ζωήν, καὶ ἐπὶ τέλους τὸν κατεδίκασαν εἰς τὸν ἐπονείδιστον καὶ ὀδυνηρὸν τοῦ Σταυροῦ θάνατον.

Διὰ νὰ ἐννοήσωσι λοιπὸν καὶ γνωρίσωσιν ὅτι τοῦτο δὲν ἔβλαπτεν Αὐτὸν τὸ

παράπαν, οὐδὲ ἔπρεπε νὰ κλονίζῃ τὴν πίστιν των, ἀλλ' ἀπ' ἐναντίας νὰ συντελῇ πρὸς **ἑδραίωσιν τῆς πίστεως αὐτῶν**, ὁ Ἀπόστολος ἀναφέρει τὰς ἄνω προφητείας.

—«Διατί», ὡς νὰ τοῖς ἔλεγεν, «παραξενεύεσθε ὅτι ὁλόκληρον τὸ ἔθνος μας ἀπέρριψε καὶ ἀπορρίπτει τὸν Χριστόν, ἀφοῦ αὐτὸς ὁ Θεὸς **προεῖπε διὰ τῶν προφητῶν** Αὐτοῦ ὅτι τοιαύτην ὑποδοχὴν θὰ εἶχεν ὁ Μεσσίας ἐκ μέρους τῶν ἀπιστούντων;

«Θεωρήσατε μᾶλλον τὰ ἀποτελέσματα τῆς εἰς Αὐτὸν πίστεώς σας εἰς ὑμᾶς αὐτοὺς καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀπιστίας εἰς τοὺς ἀπιστοῦντας. Εἰς ἡμᾶς τοὺς πιστεύοντας, ὁ Χριστὸς εἶναι τιμή, — ἤτοι, **ἔντιμος, πολύτιμος**,—εἰς ἐκείνους δε **λίθος προσκόμματος** καὶ **πέτρα σκανδάλου**».

Οὕτω συμβαίνει μὲ τοὺς ἀγρίους, οἵτινες μὴ γνωρίζοντες τὴν ἀξίαν τοῦ χρυσοῦ καὶ τοῦ ἀργύρου καὶ ἄλλων πολυτίμων πραγμάτων, προθύμως ἀνταλλάσουσιν αὐτὰ μὲ ὑέλους χρωματισμένας ἢ μὲ ἄλλα πράγματα ἔχοντα ἐξωτερικὸν μὲν λαμπρὸν ἀλλὰ καθ' ἑαυτὰ εὐτελῆ.

Ὅ,τι δὲ συμβαίνει εἰς τὸν φυσικὸν κόσμον, λαμβάνει χώραν καὶ εἰς τὸν πνευματικόν. Ἀφ' ἑαυτῆς ἡ ψυχὴ δὲν δύναται νὰ διακρίνῃ καὶ νὰ ἐκτιμᾷ τὰ πνευματικά. Ἡ διακριτικὴ δὲ αὕτη δύναμις πρέπει νὰ δοθῇ εἰς τὴν ψυχὴν **ἔξωθεν ἄνωθεν,** παρὰ τοῦ Πατρὸς τῶν φώτων· τοῦτο δὲ ὅταν γίνῃ, ἡ ψυχὴ ἀρχίζει νὰ διακρίνῃ, νὰ ἐνδιαφέρεται καὶ νὰ ἐκτιμᾷ τὸν Χριστόν. Εἶναι **ἡ πίστις**, ἥτις δὲν εἶναι ἔργον ἀνθρώπου, ἀλλὰ δῶρον Θεοῦ.

Οὐ μόνον δὲ διακρίνει καὶ ἐκτιμᾷ τὸν Χριστὸν ἡ πίστις, ἀνακαλύπτουσα τὸ ἔξοχον Αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον πρότερον δὲν διέκρινεν, ἀλλὰ καὶ οἰκειοποιεῖται Αὐτόν, ἤγουν, κάμνει Αὐτὸν ἰδικόν της, δηλαδή, γίνεται **κάτοχος** τοῦ Χριστοῦ, κάμνει ἰδικά της ὅλα ὅσα ἔχει καὶ πᾶν ὅ,τι εἶναι ὁ Χριστός.

Ὁ Χριστὸς κατὰ ταῦτα εἶναι πολύτιμος εἰς τοὺς πιστεύοντας εἰς Αὐτὸν διὰ τὸ **μεγαλεῖον** καὶ **ἔξοχον** τοῦ προσώπου Αὐτοῦ—Υἱὸς Θεοῦ, ὁ αὐτὸς χθές, σήμερον καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας—Θεὸς εὐλογητός. Εἶναι πολύτιμος διὰ τὸ μεγαλεῖον τῶν ἀξιωμάτων του—ὡς Προφήτου, Ἱερέως καὶ Βασιλέως. Διὰ τὴν στενὴν πρὸς τὸν ἄνθρωπον συγγένειάν του—**τέλειος ἄνθρωπος**, **πρεσβύτερος ἀδελφός**. Εἶναι πολύτιμος διὰ τὸ θαυμαστὸν Αὐτοῦ ἔργον, τὴν **ἀπολύτρωσιν τοῦ ἀνθρώπου** ἀπὸ τῆς δυνάμεως καὶ τῆς ἀγάπης τῆς ἁμαρτίας.

Ἰδίως δὲ ὁ Χριστὸς εἶναι πολύτιμος εἰς τοὺς πιστούς, διότι ἀντ' αὐτῶν ὑπέστη τὴν **τιμωρίαν τῶν ἁμαρτιῶν των**, ἐξιλεώσας τὴν Θείαν Δικαιοσύνην διὰ τοῦ θανάτου του, καὶ οὕτω διήλλαξεν αὐτοὺς πρὸς τὸν Θεόν.

Διότι δι' Αὐτοῦ συνεχωρήθησαν αἱ ἁμαρτίαι των καὶ ἐξηλείφθησαν αἱ ἀνομίαι των, ὅσοι δὲ ἐδοκίμασαν τὴν συγχώρησιν ταύτην, γνωρίζουσιν ἐκ πείρας πόσον γλυκεῖα καὶ χαροποιὰ εἶναι ἡ συναίσθησις ὅτι οὐ μόνον τὰ μικρά, ἀλλὰ καὶ τὰ μέγιστα τῶν ἁμαρτημάτων αὐτῶν συνεχωρήθησαν, καὶ οὐδὲν ἐξ αὐτῶν θὰ τοὺς ταράττῃ πλέον, οὔτε ἐν τῇ παρούσῃ ζωῇ, οὔτε ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως.

Ὁ Χριστὸς εἶναι πολύτιμος διὰ τοὺς πιστούς, διότι τοὺς φωτίζει, ὅταν περιβάλλωνται ὑπὸ τῆς ὁμίχλης δισταγμῶν καὶ ἀμφιβολιῶν, τοὺς στηρίζει ὅταν κιν-

δυνεύωσι νὰ πέσωσιν ἐνώπιον τῶν πειρασμῶν, τοὺς παρηγορεῖ εἰς τὰς θλίψεις, τοὺς ἐνθαρρύνει εἰς τοὺς διωγμοὺς τοῦ κόσμου καὶ τὰς καταδρομὰς τῆς τύχης τοὺς ἀνακουφίζει εἰς τὰς ἀσθενείας καὶ τοὺς πόνους, καὶ τοὺς κάμνει καρτερικοὺς εἰς τὰς δυστυχίας.

Εἶναι πολύτιμος ὁ Χριστὸς ὡς **φίλος,** πάντες δὲ οἱ γνωρίσαντες Αὐτὸν γνωρίζουσι πόσον πιστὸς καὶ ἐπιστήθιος φίλος εἶναι.

Ὁ Χριστὸς εἶναι πολυτιμώτερος ὅλων τῶν ἐπιγείων φίλων, ὡς φίλος **ἀτομικός,** φίλος **πρόθυμος** καὶ **ἱκανὸς** νὰ βοηθῇ εἰς πᾶσαν περίστασιν καὶ ἐν παντὶ καιρῷ—φίλος ὅστις οὐδέποτε ἀπαυδεῖ, οὐδέποτε ἀπουσιάζει, οὐδέποτε μεταβάλλεται.

Ὡς φίλος **οἰκογενειακὸς**—φίλος ὅστις ἐπισκέπτεται τὴν οἰκογένειαν ἐν εὐτυχίᾳ καὶ δυστυχίᾳ, ἐν χαρᾷ καὶ ἐν λύπῃ, ἐν τιμῇ καὶ ἐν ἀφανείᾳ, ἐν ὑγιείᾳ καὶ ἐν ἀσθενείᾳ, ἐν ζωῇ καὶ ἐν θανάτῳ,—φίλος συμπαθής, πρὸς τὸν ὁποῖον δύνανται οἱ πιστεύοντες νὰ φέρωσιν ὅλας τὰς ταραχὰς καὶ πόνους καὶ θλίψεις των.

Ὁ Χριστὸς εἶναι πολύτιμος φίλος ὡς παρήγορος καὶ ὑποστηρικτὴς **ἐν τῇ ὥρᾳ τοῦ θανάτου,** ὅταν αἱ δυνάμεις τοῦ σώματος ἀρχίζωσι νὰ τοὺς ἐγκαταλίπωσιν, ἡ δὲ κρυερὰ χεὶρ τοῦ θανάτου νὰ πιέζῃ τὸ στῆθος αὐτῶν. Οἱ συγγενεῖς καὶ φίλοι ἵστανται πέριξ τῆς κλίνης κατηφεῖς καὶ δεδακρυσμένοι, μὴ δυνάμενοι νὰ παράσχωσι τὴν ἐλαχίστην βοήθειαν. Τότε τίς ἄλλος εἰμὴ ὁ Χριστὸς δύναται νὰ ἐνισχύσῃ τὴν τρέμουσαν καρδίαν καὶ νὰ βοηθήσῃ τὴν ἀγωνιῶσαν ψυχήν; Μακάριος ὁ ἄνθρωπος τοῦ ὁποίου φίλος εἶναι ὁ Χριστός!

Μακάριον τὸ μέτωπον, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ὁ Χριστὸς σπογγίζει τὸν ἱδρῶτα τῆς ἐργασίας! Μακαρία ἡ τράπεζα, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Χριστὸς εὐλογεῖ τὸν ἄρτον! Μακάριος ὁ τάφος, πλησίον τοῦ ὁποίου ἵσταται ὁ Χριστὸς μὲ τοὺς παρηγόρους λόγους:

«Ἐγὼ εἶμαι ἡ Ἀνάστασις καὶ ἡ Ζωή! ὁ πιστεύων εἰς Ἐμέ, καὶ ἂν ἀποθάνῃ, θέλει ζήσει!»

Τοιοῦτος ὁ Χριστὸς εἰς τοὺς πιστεύοντας εἰς Αὐτὸν—πολύτιμος Κύριος, πολύτιμος Μεσίτης, πολύτιμος Φίλος, πολύτιμος Σωτήρ!

Ἐὰν ἦσθε πιστοί, ἔχετε ἀναμφιβόλως εὕρει Αὐτὸν τοιοῦτον, ὁποῖον σᾶς τὸν περιέγραψα.

Ἐξακολουθήσατε δὲ νὰ σκέπτησθε περὶ Αὐτοῦ, νὰ μελετᾶτε τὸν χαρακτῆρά Του, νὰ σκέπτησθε τὸ ἔργον Του καὶ τὴν ἀγάπην Του, νὰ ὁμιλῆτε περὶ Αὐτοῦ καὶ νὰ ἐργάζησθε πρὸς διάδοσιν τοῦ Εὐαγγελίου Του, ἐμπιστευόμενοι εἰς Αὐτὸν κατὰ πάντα.

Τοιοῦτος ὁ Χριστὸς εἰς τοὺς πιστεύοντας εἰς Αὐτόν. Εἰς δὲ τοὺς ἀπειθοῦντας γίνεται **λίθος προσκόμματος** καὶ **πέτρα σκανδάλου.**

Ἡ ἀπιστία καθ' ἑαυτὴν εἶναι ἡ μεγίστη ἀπείθεια—ἡ πηγὴ πάσης ἀνυποταξίας καὶ παρακοῆς—ἡ πικρὰ ρίζα, ἐξ ἧς ἀναφύεται πᾶσα ἀσέβεια ἐν τῷ κόσμῳ.

Ἡ ἀπείθεια εἶναι ἡ δύναμις, ἥτις σκοτίζει τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ψυχῆς, ὥστε δὲν δύναται νὰ διακρίνῃ τὸ ἔξοχον καὶ πολύτιμον τοῦ Χριστοῦ, καὶ νὰ ἐκτιμήσῃ τὴν ἀξίαν Του ὅσον πρέπει. Εἶναι περίεργον καὶ ὅμως ἀληθές, ὅτι τὸ μακάριον Εὐαγγέλιον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἔχει δύο ἀντιθέτους ἐνεργείας—μίαν φωτιστικὴν

καὶ μίαν τυφλωτικήν. Τοὺς πιστεύοντας καὶ ὑπακούοντας εἰς αὐτό, ἔχει τὴν ἰδιότητα νὰ φωτίζῃ καὶ νὰ ἁγιάζῃ, τοὺς δὲ ἀπιστοῦντας νὰ σκοτίζῃ, νὰ σκληρύνῃ καὶ νὰ βυθίζῃ εἰς χειροτέραν ἐξαχρείωσιν.

Εἰς τοὺς πιστεύοντας, ὁ Χριστὸς φαίνεται λίαν ὡραῖος καὶ ἀγαπητὸς—εἰς τοὺς ἀπιστοῦντας ἀνεπιθύμητος καὶ ἐξουθενημένος. Οἱ πρῶτοι βοηθοῦνται καὶ προάγονται ὑπ' Αὐτοῦ, οἱ δεύτεροι σκοντάπτουσι καὶ πίπτουσι καὶ χάνονται, καὶ ἐδῶ καὶ εἰς τὸν ἄλλον κόσμον.

Εἰς ποίους ἀνήκετε σεῖς, φίλοι ἀκροαταί; Εἰς ποίους ἠθέλετε νὰ ἀνήκετε ἐν τῇ ὥρᾳ τοῦ θανάτου καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως; Ἐκεῖνοι ἐξ ὑμῶν, εἰς τοὺς ὁποίους ὁ Χριστὸς εἶναι πολύτιμος, ἔχουσιν ἐν ἑαυτοῖς τὴν ἀπόδειξιν ὅτι εἶναι μεταξὺ τῶν πιστευόντων, καὶ εὔλογον καὶ δικαίαν αἰτίαν νὰ χαίρωσι διὰ τὸν πολύτιμον φίλον καὶ Σωτῆρά των

Ὅσοι δὲ εἰσέτι θεωρεῖται Αὐτὸν μὲ ἀδιαφορίαν ἢ μὲ περιφρόνησιν, καὶ τὸν ἀπορρίπτετε, θὰ εὕρετε Αὐτὸν ***λίθον προσκόμματος*** καὶ ***πέτραν σκανδάλου***, καὶ θέλετε σκανδαλίζεσθαι καὶ σκοντάπτει ἐπ' Αὐτὸν διαρκῶς, καὶ ἂν μὴ μετανοήσητε ἐγκαίρως καὶ πιστεύσητε εἰς Αὐτόν, θέλετε ἀπολεσθῆ. Εἴθε νὰ ἀνοίξῃ τὸ Θεῖον Πνεῦμα πάντων τοὺς ὀφθαλμούς, ὥστε νὰ ἴδωσι τὴν ἀξίαν καὶ ὡραιότητα τοῦ Χριστοῦ καὶ νὰ εὕρωσιν ἐν Αὐτῷ ἀνάπαυσιν εἰς τὰς ψυχὰς αὐτῶν.

Ἀμήν.

(Ἐκ τῶν ἀνεκδότων τοῦ ***Μιχαὴλ Καλοποθάκη***).

ΕΥΑΓΓΕΛΙΚΑΙ ΣΚΕΨΕΙΣ

Ο ΠΟΝΟΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΔΙΑ ΤΗΝ ΙΕΡΟΥΣΑΛΗΜ

«Εἴθε νὰ ἐγνώριζες καὶ σὺ ἐν τῇ ἡμέρᾳ σου ταύτῃ τὰ πρὸς εἰρήνην σου ἀποβλέποντα. Ἀλλὰ τώρα ἐκρύφθησαν ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν σου».
(Λουκ. ιθ' 12).

Ἡ Κυριακὴ πρὸ τοῦ Πάσχα, δηλαδὴ πρὸ τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Σωτῆρος, δὲν εἶχε μόνον τὸν χαρακτῆρα τῆς θριαμβευτικῆς Αὐτοῦ εἰσόδου εἰς τὴν Ἰερουσαλήμ, ὡς ἐκπλήρωσις μιᾶς προφητείας: «Ἰδού, ὁ Βασιλεὺς ἔρχεται πρὸς σὲ πρᾶος καὶ καθήμενος «ἐπὶ ὄνου καὶ πώλου ὑποζυγίου», ἀλλὰ καὶ κάτι ἄλλο πολὺ σπουδαιότερον. Ὑπῆρξε μία εὐκαιρία ἐκχειλίσεως καὶ ἐκδηλώσεως τῶν λεπτοτάτων Αὐτοῦ αἰσθημάτων διὰ τὴν Ἱερουσαλήμ, τὴν πόλιν ἐκείνην, εἰς τὴν ὁποίαν πάντες οἱ ἐχθροὶ τοῦ Χριστοῦ εἶχον στήσει τὸν θρόνον των καὶ ἐζήτουν νὰ ἐξοντώσωσι καὶ Αὐτὸν καὶ τὸ ἔργον Αὐτοῦ, διὰ νὰ φανῶσι συνεπεῖς εἰς τὸν χαρακτῆρα τῶν πατέρων

των, οἵτινες δὲν ἀφῆκαν προφήτην νὰ ἀπολεσθῇ ἐκτὸς τῆς Ἰερουσαλήμ, ἀλλ' ὅλους ἀνεξαιρέτως καὶ ἄνευ διακρίσεως τοὺς ἀπέκτειναν ἐντὸς τῆς πόλεως ἐκείνης.

Καὶ μ' ὅλα ταῦτα, θὰ ἔλεγέ τις, τί ἔπταιεν ὁ λαός, ὡς λαὸς ὁδηγούμενος ὑπὸ τῶν ἀρχόντων αὐτοῦ; Μάλιστα! Ἔπταιον οἱ ἄρχοντες, ἔπταιον οἱ ποδηγέται αὐτοῦ, ἀλλὰ ἔπταιε καὶ ὁ λαός, ἢ μέρος τοῦ λαοῦ. Ὁ λαὸς ὁ τόσον εὐκόλως καὶ τόσον ἀπερισκέπτως παρασυρόμενος, ὁ τόσον ἀβούλως ἀφίνων ἑαυτὸν νὰ προσδένηται ὄπισθεν τοῦ ἅρματος ἐκείνων, οἵτινες ἐνῷ νομίζουσιν ὅτι προσφέρουσιν ὑπηρεσίας εἰς αὐτὸν οὐ κήδονται δῆθεν τὰ συμφέροντα, παρέσυρον ὅμως αὐτὸν μέχρι τοῦ χείλους τοῦ κρημνοῦ, ὁπόθεν μέχρι σήμερον ἐστάθη ἀδύνατον συνολικῶς νὰ ὀπισθοχωρήσωσιν.

Εἶναι κακὸς ὁ κρημνός, εἶναι ὀλισθηρὰ ἡ κατωφέρεια, εἶναι εὔκολος ἡ ὀλίσθησις. Ἀλλὰ πόσον εἶναι δύσκολος ἡ ἀναρρίχησις, πόσον δύσκολος ἡ ἐπανάκτησις τοῦ ἀπολεσθέντος ἐδάφους!

Οἱ ἄρχοντες τοῦ Ἰσραὴλ καὶ τοῦ Ἰούδα παρέσυρον τὸν λαὸν εἰς ὀλισθηρὰν ὁδὸν ἀντιπράξαντες κατὰ τοῦ Ἰησοῦ. Βεβαίως κανείς, οὐδ' Αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς, δὲν εἶχε τὴν ἀξίωσιν ἄνευ ἐλέγχου καὶ ἄνευ ἐρεύνης εἰλικρινοῦς καὶ συντόνου νὰ ἀποδεχθῶσι τὰς ἀρχάς, τὸ πρόγραμμα καὶ τὰ ὑπ' Αὐτοῦ διατιθέμενα μέσα πρὸς ἵδρυσιν τῆς ἐπιγείου Βασιλείας του. Ἀλλ' ὁ κόσμος σύμπας ἐζήτει καὶ ἀπαιτεῖ εἰλικρίνειαν περισσοτέραν παρ' ἐκείνων οἵτινες καὶ ἄκοντες ἔτι ἀνωμολόγουν τὴν ὑπεροχὴν τοῦ Χριστοῦ.

Καὶ ἐνῷ κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην δὲν ἐγνώριζον μὲ ποίας τιμὰς νὰ τὸν δεχθοῦν, πέντε μόνον ἡμέρας βραδύτερον, μαινόμενοι ἔκραζον «ἆρον, ἆρον! σταύρωσον αὐτὸν» ἀντὶ τῶν «ὡσαννὰ» τῆς προηγουμένης.

Αὐτοὶ λοιπὸν ἦσαν οἱ ἄρχοντες καὶ ὁ λαός. Καὶ ἡ διορατικὴ ψυχὴ τοῦ Ἰησοῦ βλέπουσα μακρὰν καὶ βαθειὰ τὴν πώρωσιν τοῦ λαοῦ, τὸν ὁποῖον τόσον ἠγάπησεν, λέγει μὲ πόνον: «εἴθε νὰ ἐγνώριζες καὶ σύ...».

Ὁ Χριστὸς ἐπονοῦσε 1ον) διὰ τὴν ἄ γ ν ο ι ά ν τ ω ν: «Εἴθε νὰ ἐγνώριζες». Κακὸν καὶ ὀχληρὸν εἶναι ἡ ἄγνοια, ἀλλὰ χειρότερον καὶ ὀχληρότερον εἶναι ὅταν ἡ ἄγνοια εἶναι ἑκουσία.

Ὁ Ἰησοῦς, διατείνονταί τινες, ὅτι δὲν διῆλθε διδάσκων ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ μὲ κέντρον τὴν Ἱερουσαλήμ, ἀλλὰ περιώρισε τὴν δρᾶσιν Αὐτοῦ μόνον ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ. Ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἔδρασεν ἐν Γαλιλαίᾳ εἶναι πέραν πάσης ἀμφισβητήσεως, ἀλλ' ὅτι ἐκήρυξε καὶ ἐδίδαξεν ἐν Ἰουδαίᾳ κυροῦται ὑπὸ τῶν Συνοπτιστῶν. «Ἰερουσαλήμ, Ἰερουσαλήμ, ἡ φονεύουσα τοὺς προφήτας καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτήν, ποσάκις ἠθέλησα νὰ συνάξω τὰ τέκνα σου ὑπὸ τὰς πτέρυγας, καὶ δὲν ἠθελήσατε». (Λουκ. ιγ' 34).

Τὸ «ποσάκις» σημαίνει ὅτι πολλάκις ἐπεχείρησε νὰ ἑλκύσῃ αὐτοὺς πρὸς Ἑαυτόν, ἀλλ' ἀπήντησεν ἰσχυρὰν ἐκ μέρους των ἀντίστασιν.

Ἡ ἄγνοιά των ἐστρέφετο περὶ τὸν Ἰησοῦν. Δὲν ἠθέλησαν νὰ ἀναγνωρίσουν ἐν τῷ προσώπῳ Αὐτοῦ, Αὐτὸν τὸν Σωτῆρά των, τὸν παραγγελθέντα Μεσίαν, τὸν εἰρηνοποιόν, τὸν διαλλακτήν των.

Πόθεν προήρχετο ἡ ψυχολογικὴ αὕτη κατάστασις ἡ διάθεσις; Μέρος μὲν ἐκ

τῆς ἀβουλίας τοῦ λαοῦ, μέρος δὲ ἐκ τῆς χλιδῆς καὶ ραστώνης ἐξ ἧς εἶχον καταληφθῆ, ἀλλὰ κυρίως ἐκ τῆς ἠθικῆς καταπτώσεως, ἥτις ἤρξατο ὡς σάραξ νὰ κατατρώγῃ τὰ ὀστᾶ καὶ τὰς σάρκας αὐτῶν.

Ἐσυνείθισαν, ἐζυμώθησαν, μὲ τὰς ἰδίας αὐτῶν θελήσεις, μὲ τὴν ἀπιστίαν, τὴν παρακοὴν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ δὲν ἠνείχοντο τὰς αὐστηρὰς ἐπιτιμήσεις τοῦ Χριστοῦ, τὰς δριμείας ἐκείνας καὶ πικρὰς παρατηρήσεις δι' ὧν προσεκαλοῦντο εἰς μετάνοιαν, εἰς ἐπιστροφὴν πρὸς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Λαὸς καὶ ἄρχοντες δὲν ἤθελον νὰ ἀναγνωρίσουν τὴν ταὐτότητα τοῦ Ἰησοῦ, διότι ἠλέγχοντο, εἶνε δὲ ὁ συνήθης κανών, ὁ ἐλεγχόμενος νὰ ἀρνῆται νὰ ἀναγνωρίσῃ τὸ δικαίωμα τοῦ ἐλέγχοντος, εἴτε ἄνθρωπος εἶνε οὗτος εἴτε ὁ Θεός, ἐν τῇ περιπτώσει δὲ ταύτῃ ὠθεῖται ὁ ἐλεγχόμενος νὰ ἀρνηθῇ καὶ αὐτὴν τὴν ὕπαρξιν τοῦ Θεοῦ.

Ὀλίγον μετὰ τὸ γεγονὸς τοῦτο, ἐρωτηθεὶς ὁ Χριστὸς ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων καὶ γραμματέων: «ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ πράττει ταῦτα», ἀπεστόμωσεν αὐτοὺς διὰ μιᾶς μόνον ἀντερωτήσεως: «τὸ βάπτισμα τοῦ Ἰωάννου ἐξ οὐρανοῦ ἦτο, ἢ ἐξ ἀνθρώπων;» Οὔτε τὸ ἓν οὔτε τὸ ἄλλο ἠδύνατο νὰ ἀρνηθῶσι, διότι ἑκάτερον θὰ ἔρριπτε αὐτοὺς εἰς ἀδιέξοδον καὶ διὰ τοῦτο προσεποιήθησαν ἄγνοιαν.

Εἶχε λόγους ὁ Σωτὴρ καὶ λόγους ἰσχυροὺς ν' ἀμφισβητήσῃ τὴν εἰλικρίνειαν αὐτῶν καὶ ἐν τῇ ἀγνοίᾳ των ἔτι. Διότι εἶναι ἀπαίτησις Θεία καὶ ἀνθρωπίνη νὰ ἦναι τις εἰλικρινὴς καὶ ἐν ταῖς ἀπορίαις καὶ ἐν τῇ ἀγνοίᾳ του. Ἡ ἀνειλικρινὴς αὐτῶν ἄγνοια ἐγέννησε τὸν πόνον καὶ τὴν ὀδύνην ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ Ἰησοῦ.

Ἀλλὰ μόνον δι' ἐκείνους, μόνον διὰ τοὺς ἀνθρώπους τῆς παλαιᾶς ἐκείνης ἐποχῆς, μόνον διὰ τοὺς Ἰουδαίους, ἐξέφερε καὶ ἐκφέρει τὸ παράπονόν του ὁ Ἰησοῦς; Ὄχι, ὁ Κύριος εἶναι ὁ Αὐτὸς χθές, σήμερον, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας.

Ὅπως τότε, ἀπὸ τῆς καταβάσεως τοῦ ὄρους τῶν Ἐλαιῶν, ἰδὼν τὴν Ἰερουσαλὴμ ἔκλαυσεν ἐπ' αὐτὴν βλέπων τὴν ἄγνοιάν της, οὕτω καὶ σήμερον ὁ Αὐτὸς Κύριος, βλέπων τὴν ἀμάθειαν καὶ τὸ παχυλὸν σκότος, ἅτινα καλύπτουν τὸν κόσμον ἐν σχέσει πρὸς ἑαυτόν, τὰ αὐτὰ χύνει δάκρυα, τὰς αὐτὰς προφέρει λέξεις. «Εἴθε νὰ ἐγνώριζες καὶ σύ, σὺ ὅστις μὲ ἀκούεις, σὺ τὸν ὁποῖον βλέπω, σὺ πρὸς τὸν ὁποῖον ἀποτείνομαι, εἴθε νὰ ἐγνώριζες, λέγει ὁ Χριστός, τίς εἶμαι, διατί ἦλθον εἰς τὸν κόσμον, καὶ διατί ὑπέστην τὸν ἀτιμωτικὸν θάνατον;»

Δὲν θὰ μάθῃς ἆρά γε, ταλαίπωρε ἁμαρτωλέ, ταῦτα; Θὰ ἐξακολουθῇς νὰ μένῃς ἐν τῇ θεληματικῇ σου ἀγνοίᾳ μακρὰν τοῦ Σωτῆρός μου, καὶ Σωτῆρός σου;

2ον) Διὰ τὴν ἄγνοιαν τοῦ χρόνου. Ἄλλος λόγος δι' ὃν ἐπόνει ὁ Χριστὸς ἦτο ἡ ἄγνοια τοῦ χρόνου τῆς ἐπισκέψεώς Του, τοῦ χρόνου τῶν εὐκαιριῶν. Ὁ χρόνος ὁ πανδαμάτωρ, ὁ χρόνος ὁ ψυχρὸς καὶ σκληρός, ὁ χρόνος ὁ ἐπουλώνων πᾶσαν πληγήν, πόσας λύπας πόσα γεγονότα διὰ τῆς λήθης του, ἅτινα ὅμως πάντα θὰ φανερωθοῦν τὴν ἡμέραν ἐκείνην, καθ' ἣν κανὲν μυστηριῶδες ἢ κεκρυμμένον δὲν θὰ μείνῃ, διότι ὁ παντεπόπτης ὀφθαλμὸς τοῦ Θεοῦ θὰ φέρῃ τὰ πάντα εἰς τὸ φῶς, τότε πόσαι ψυχαὶ θὰ μετανοοῦν καὶ θὰ κλαύσουν, διότι ἐκώφευσαν εἰς τὴν φωνὴν τοῦ Σωτῆρός των καὶ διότι ἔκλεισαν τοὺς ὀφθαλμούς των εἰς τὴν ἐπίσκεψιν Ἐκείνου, ὅστις οὐδὲν ἄλλο ἐζήτει εἰμὴ νὰ τοὺς δώσῃ τὴν ἀγάπην Του καὶ νὰ τοὺς κάμῃ εὐτυχεῖς.

Οἱ Ἰουδαῖοι ἔσχον πολλὰς ἐπισκέψεις παρὰ τοῦ Ἰησοῦ, ἀλλ' ἄλλοτε ἠδιαφόρουν, ἄλλοτε ἐβλασφήμουν Αὐτόν, ἄλλοτε ἐξερρήγνυντο εἰς οὐρανομήκη «Ὡσαννὰ» καὶ μετ' ὀλίγον ἐκίνουν πάντα λίθον διὰ νὰ ἄρωσιν ἐκ τοῦ μέσου τὸν ἐλέγχοντα τὰς ἁμαρτίας καὶ τὴν κακίαν των. Καὶ τοῦτο, διότι δὲν διέκριναν ἢ διότι δὲν ἤθελον νὰ διακρίνουν τὴν ἐποχὴν τῆς ἐπισκέψεως τοῦ Χριστοῦ.

Λέγετε ὅμως ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι ἦσαν οἱ μόνοι, οἵτινες ἠστόχησαν εἰς τὸ νὰ διακρίνωσι τὰ σημεῖα τοῦ χρόνου; Λέγετε νὰ ἦσαν οἱ μόνοι, οἵτινες δὲν ἐπωφελήθησαν τῶν περιστάσεων; Ὄχι, ὄχι. Ἴσως εἶναι ἴδιον τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου, ἴσως ἀνήκει εἰς τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων, ἴσως-ἴσως ἡ ἱστορία καὶ οἱ χαρακτῆρες νὰ ἐπαναλαμβάνωνται. Ὁπωσδήποτε καὶ ἂν ἔχῃ τὸ πρᾶγμα, μία ἀλήθεια μένει πάντοτε ἀναμφισβήτητος. Ὅτι πάντες γνωρίζομεν ἐξ ἀτομικῆς πείρας ὅτι πολλὰς εὐκαιρίας ἐχάσαμεν, ἀπελακτίσαμεν, ἀπωθήσαμεν, εὐκαιρίας κοσμικῆς φύσεως.

Πόσα χρόνια σὲ ἐπερίμενε καὶ σὲ περιμένει ὁ Χριστός σου νὰ τὸν γνωρίσῃς; Πόσας φορὰς νὰ ἐξῆλθον καὶ διὰ σὲ ἀπὸ τὰ ἅγια χείλη Του αἱ λέξεις ἐκεῖναι «εἴθε νὰ ἐγνώριζες καὶ σὺ ἐν τῇ ἡμέρᾳ σου ταύτῃ» —«ἐν τῇ ἡμέρᾳ σου».

Μάλιστα! Σήμερον, καὶ πᾶσαν ἡμέραν, Ἐκεῖνος σὲ καλεῖ νὰ προσέλθῃς πρὸς Αὐτόν, καὶ τοῦτο ὅπως σοῦ δώσῃ εὐλογίαν καὶ χαράν. Ναί, σὲ ἐπερίμενε καὶ σὲ περιμένει, διότι ἂν εἶσαι ἐξ ἐκείνων, οἵτινες προσῆλθον πρὸς Αὐτόν, μερικὰ ὅμως παλαιὰ πράγματα τῆς παλαιᾶς ἁμαρτωλῆς φύσεως — θυμοί, κακία, πικρία, χολή, καταλαλιὰ καὶ ἄλλα ἐξακολουθοῦν ἀκόμη νὰ εὑρίσκουν στέγην εἰς τὴν καρδίαν σου. Δὲν εἶναι κρῖμα, δὲν εἶναι ἁμαρτία, αὐτὰ καὶ τὰ παρόμοια νὰ σὲ ρίψουν εἰς τὸν λάκκον;

Νά, ὁ Ἰησοῦς! Ἄκουσε τῆς φωνῆς Του, ἄκουσε μὲ πόσον πόνον καὶ ἀγάπην σοῦ λέγει τὰς λέξεις: «Εἴθε νὰ ἐγνώριζες καὶ σὺ σήμερον». Τὰ γνωρίζεις; Μακάριος σύ! Δὲν τὰ γνωρίζεις; Ἄρχισον ἀπὸ σήμερον νὰ τὰ μανθάνῃς. Ὁ Κύριος θὰ λογαριάσῃ περισσότερον τὴν προθυμίαν σου καὶ καλήν σου θέλησιν, ἀπὸ τὸν χρόνον ὅστις σοῦ μένει, ἢ ὅστις παρῆλθεν ἐν ἀδιαφορίᾳ καὶ ἀμεριμνησίᾳ.

Ἀλλὰ «τί πρέπει νὰ μάθω;» θὰ ἐρωτήσῃς. «Τὰ πρὸς εἰρήνην σου ἀποβλέποντα», ἀπαντᾷ ὁ Χριστός.

3ον) «Διὰ τὴν ἄγνοιαν τοῦ χρόνου τῆς εἰρήνης» Ἕνα πρᾶγμα εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον ὁ ἄνθρωπος δὲν θέλει νὰ μάθῃ καὶ—χωρὶς νὰ εἶμαι ἀπαισιόδοξος— λέγω ὅτι, δὲν θὰ τὸ μάθῃ ποτέ. Τουτέστι, δὲν θὰ μάθῃ νὰ ὁμολογήσῃ εἰλικρινῶς ποτὲ τὰ λάθη του, τὰς ἐλλείψεις του, τὰ τρωτά του. Ἴσως κανεὶς νὰ ἔχῃ ἀντίρρησιν, ἀλλ' ἡ πεῖρά μου καὶ ἡ πεῖρα ἄλλων μὲ βεβαιώνει περὶ τῆς ἀληθείας τῆς πρώτης σκέψεως. Διότι καὶ ὅταν ἐνίοτε ὁμολογεῖ ἢ φαίνεται ὅτι ὁμολογεῖ κάποιον σφάλμα του, συνήθως τὸ πράττει μὲ ὑστεροβουλίαν.

Αὐτοὶ εἴμεθα οἱ ἄνθρωποι. Ἔχομεν ἄγνοιαν ἑκουσίαν τῶν εὐκαιριῶν τοῦ Θεοῦ, τῶν εὐκαιριῶν, αἵτινες ὁδηγοῦν εἰς τὴν εἰρήνην. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐξακολουθεῖ νὰ θέλῃ νὰ μένῃ εἰς τὴν ἄγνοιαν, νὰ ἐθελοτυφλῇ εἰς τὰς ἑκάστοτε ὑπὸ τοῦ Θεοῦ παρουσιαζομένας εὐκαιρίας, καὶ νὰ ἀρνῆται ὅτι ἔχει ἀνάγκην εἰρήνης, τῆς ὑπὸ τοῦ Παντοδυνάμου Θεοῦ προσφερομένης εἰρήνης.

Ἀρνεῖται νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι ἡ ψυχή του δὲν ἔχει εἰρήνην, ὅτι ἡ καρδία του

εἶναι πολλάκις εἰς ταραχήν, ὡς ἡ τρικυμιώδης θάλασσα. Τοῦτο προέρχεται ἀπὸ ἐγωϊσμόν, ὑπερηφάνειαν, κούφην ὅμως, διότι ἡ ἐσωτερικὴ φωνὴ διαψεύδει τὰς προσπαθείας του νὰ φανῇ ἤρεμος, εὐχαριστημένος.

Ὄχι, ἄνθρωπε πλανώμενε! Δὲν ἠμπορεῖς ἄνευ τοῦ Θεοῦ νὰ ἔχῃς εἰρήνην, δὲν ἠμπορεῖς χωρὶς Χριστὸν νὰ εἶσαι εὐτυχής. Μὴ θέλῃς νὰ πλανήσῃς σεαυτόν, νὰ αὐταπατηθῇς. Ἔσο περισσότερον εἰλικρινής, ἔχε πίστιν καὶ πεποίθησιν εἰς τὸν Κύριόν σου καὶ Θεόν σου καὶ εἰπέ του ταπεινῇ τῇ φωνῇ, ὅτι εἶσαι δυστυχὴς μακρὰν Αὐτοῦ, καὶ Ἐκεῖνος θὰ ἀκούσῃ τὴν φωνήν σου καὶ θὰ σοῦ ἀπαντήσῃ ὅπως Αὐτὸς θαυμασίως γνωρίζει νὰ ἀπαντᾷ.

Ἐὰν οἱ Ἰουδαῖοι ἢ ὁ Ἰσραὴλ ἦσαν περισσότερον εἰλικρινεῖς, περισσότερον ἀληθεῖς, θὰ συνῃσθάνοντο τὸ μέγεθος τῶν λόγων τοῦ Χριστοῦ· ἀλλὰ δυστυχῶς τὰ πράγματα ἀπέδειξαν, ὅτι δὲν ἦσαν οὔτε εἰλικρινεῖς, οὔτε ἀληθεῖς, ὥστε νὰ μετανοήσωσι καὶ σωθῶσιν. Ὢ! εἴθε ὁ Κύριος νὰ ἐμαλάκωνε πᾶσαν σκληρὰν καρδίαν, καὶ νὰ ᾐσθάνοντο τὸν πόνον τοῦ Ἰησοῦ, τὸν ὁποῖον αἰσθάνεται διὰ πᾶσαν ψυχήν, διὰ τὴν ἰδικήν μου, διὰ τὴν ἰδικήν σου, ἄνθρωπε θνητέ! Ἕως πότε θὰ τὸν ἀφίνωμεν νὰ χύνῃ δάκρυα πόνου καὶ θλίψεως, καὶ νὰ ἐκφέρῃ τὴν ἀνεκπλήρωτον ἐκείνην εὐχήν: «Εἴθε νὰ ἐγνώριζες . . . ἀλλὰ τώρα ἐκρύφθησαν ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν σου».

Τί μοῦ χρειάζονται οἱ ὀφθαλμοὶ λοιπόν, ὅταν δὲν βλέπω τὰ θαυμάσια τοῦ Κυρίου μου; Ὅταν θὰ τὰ μάθῃς ὅμως ἴσως νὰ εἶναι ἀργά. Εἴθε ὁ Κύριος νὰ σοῦ ἀνοίξῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ἴδῃς τὸν Σωτῆρά σου καὶ ἀκούσῃς τῆς γλυκείας Του φωνῆς, καὶ ἐλθὼν πρὸς Αὐτὸν εὕρῃς ἀνάπαυσιν ἐν τῇ ψυχῇ σου, εἰρήνην ἐν τῇ καρδίᾳ σου καὶ ἀγάπην τῆς ζωῆς, ἥτις θὰ σὲ κάμῃ νὰ ἀτενίσῃς μετ' ἐμπιστοσύνης πρὸς τὴν μετέπειτα ἐκείνην ζωὴν τῆς αἰωνιότητος.

Εὐαγγελία Π. Οἰκονόμου.

—ooooo—

—***Πῶς πρέπει νὰ ἀναγινώσκῃς τὴν Ἁγίαν Γραφήν;*** Ὅταν ἦσαι ἐν θλίψει, ἀνάγνωσε τὸ Ἰωάνν. ιδ΄. Ὅταν ἡμάρτησες, τὸν να΄. Ψαλμόν. Ὅταν σὲ ἐγκαταλείπουν οἱ ἄνθρωποι, τὸν κζ΄. Ψαλμόν. Ὅταν ἔχῃς κοσμικὰς φροντίδας, τὸ Ματθ. ς΄. 19-34. Ὅταν εὑρίσκεσαι εἰς κίνδυνον 91ον Ψαλμόν. Ὅταν ἦσαι ἀπογοητευμένος, τὸν 34ον Ψαλμόν. Ὅταν ἔχῃς χάσει τὸ θάρρος τὸ Ἡσα. μ΄. Ὅταν ἔχῃς ἀμφιβολίας, τὸ Ἰωάνν. ζ΄. 17. Ὅταν θέλῃς νὰ ἔχῃς τοὺς καρποὺς τῆς ζωῆς, τὸ Ἰωάν. ιε΄. Ὅταν θέλῃς νὰ ἐνθυμηθῇς τί ἐστι Χριστιανισμός, τὸ Ματθ. ς΄. ...τις σου χρειάζεται ἀναζωπύρησιν, τὸ Ἑβρ. ια΄. Ὅταν ἡ ἀγάπη σου σμικρύνεται, τὸ ...γ΄. Ὅταν θέλῃς ἀνάπαυσιν καὶ εἰρήνην, τὸ Ματθ. ια΄. 25—30. Ὅταν θέλῃς Χρι- ...ησιν, τὸ Ρωμ. η΄. 1—30. Ὅταν θέλῃς νὰ προσευχηθῇς, τὸ Λουκ. ια΄ 1—13 καὶ

ΤΑ ΘΑΥΜΑΤΑ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΗΜΩΝ

ὑπὸ ΡΙΧΑΡΔΟΥ ΤΡΕΝΤΣ (**Richard Trench**)

(Κατ' ἐπιτομὴν ἐκ τοῦ 'Αγγλικοῦ)

(συνέχεια)

ΙΑ'.

'Η θεραπεία τοῦ δούλου τοῦ ἑκατοντάρχου.

(Ματθ. η'. 5—13, Λουκᾶ ζ'. 1—10).

'Εν προηγουμένῳ κεφαλαίῳ ἐδείξαμεν ὅτι τὸ ἐπεισόδιον τῆς ἰάσεως τοῦ δούλου τοῦ ἑκατοντάρχου δὲν δύναται νὰ συνταυτισθῇ μὲ τὴν ἐν 'Ιωάννου δ'. 43 μνημονευομένην θεραπείαν τοῦ υἱοῦ τοῦ ἄρχοντος τῶν 'Ιουδαίων, μολονότι τὰ πολλὰ σημεῖα ὁμοιότητος μεταξὺ τῶν δύο ἐπεισοδίων παρέσχον ὕλην εἰς τοὺς ἑρμηνευτὰς διὰ σχόλια καὶ διὰ προσπαθείας ἐναρμονίσεως.

Τοῦ προκειμένου θαύματος ἔχομεν δύο ἀφηγήσεις ἢ ἐκδοχάς, τὴν τοῦ Ματθαίου καὶ τὴν τοῦ Λουκᾶ. Κατὰ τὸν Ματθαῖον ὁ ἑκατόνταρχος ἔρχεται αὐτοπροσώπως πρὸς τὸν Χριστόν, ὅπως τῷ ζητήσῃ τὴν ποθούμενην χάριν. «***Ὅτε δὲ εἰσῆλθεν ὁ 'Ιησοῦς εἰς Καπερναούμ, προσῆλθε πρὸς αὐτὸν ἑκατόνταρχος, παρακαλῶν αὐτὸν***» (Ματθ. η'. 5). Κατὰ τὸν Λουκᾶν ἀποστέλλει ἄλλους: «***'Ακούσας περὶ τοῦ 'Ιησοῦ, ἀπέστειλε πρὸς αὐτὸν νὰ ἔλθῃ ὅπως σώσῃ τὸν δοῦλον αὐτοῦ***» (Λουκ. ζ'. 3). 'Αλλ' οὐδεμία ἀμφιβολία, ὅτι τῶν δύο ἀφηγήσεων ἡ πληρεστέρα καὶ μᾶλλον σύμφωνος πρὸς τὴν πραγματικότητα εἶναι ἡ τοῦ Λουκᾶ. Δὲν πρέπει δὲ νὰ ἀπορήσωμεν διὰ τὴν φαινομένην ἀντίφασιν μεταξὺ τῶν δύο, καθ' ὅσον ἡ ἐναλλαγὴ προσώπων εἶναι συνήθης τεχνοτροπία οὐ μόνον εἰς ὅλας τὰς ἐξιστορήσεις, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν καθημερινὴν γλῶσσαν (Πρβλ. Μάρκ. ι'. 35 μὲ Ματθ. κ'. 20).

'Ο ἑκατόνταρχος οὗτος κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἀνῆκεν εἰς τὴν Ρωμαϊκὴν φρουρὰν τῆς Καπερναούμ, ἐθνικὸς μὲν τὴν καταγωγήν, ἀλλ' ὡς καὶ ὁ συνάδελφός του, ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὰς Πράξεις τῶν 'Αποστόλων (ι'.—1), λάτρης τοῦ ἑνὸς καὶ μόνου ἀληθινοῦ Θεοῦ. 'Ανῆκεν εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐθνικῶν ἐκείνων, οἵτινες βαθύτατα συναισθανόμενοι τὸ κενὸν τοῦ πανθεϊσμοῦ, εὕρισκον ἐν τῷ 'Ιουδαϊσμῷ τὴν ἱκανοποίησιν τινῶν τῶν ψυχικῶν αὐτῶν ἀναγκῶν καὶ ἐλπίδα πληρεστέρας ἔτι ἱκανοποιήσεως.

Ἦτο ἐκ τῶν θεοσεβῶν ἐκείνων, τῶν εἰς τὰς Πράξεις τῶν 'Αποστόλων ἀναφερομένων, οἵτινες καίπερ μὴ ὄντες ἐκ τοῦ σπέρματος τοῦ 'Αβραάμ, ἀνεγνώριζον καὶ ἐλάτρευον τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεόν.

Τοὺς ***προσηλύτους*** τούτους ἡ Θεία Πρόνοια εἶχε παρασκευάσει εἰς ὅλας τὰς πόλεις τοῦ 'Ελληνο—Ρωμαϊκοῦ κόσμου, ὡς σύνδεσμον μεταξὺ τῶν 'Εθνικῶν καὶ τῶν 'Ιουδαίων, διὰ μὲν τοῦ αἵματος ἀνήκοντας εἰς τοὺς 'Εθνικούς, διὰ δὲ τῆς θρη-

σκείας εἰς τὸν Ἰουδαϊσμόν, ἵνα καταστήσῃ εὐχερεστέραν τὴν ἀφομοίωσιν καὶ συγχώνευσιν τῶν δύο τούτων ἀδιαλλάκτων πρὸς ἄλληλα στοιχείων εἰς τὴν ἑνιαίαν παγκόσμιον ἀδελφότητα τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας.

Ἐκ τοῦ συγχρωτισμοῦ αὐτοῦ μετὰ τῶν Ἰουδαίων, ὁ ἑκατόνταρχος οὗτος εἶχεν ἀποκομίσει τὸ δόγμα, ὅτι πᾶς Ἐθνικὸς εὑρίσκεται ἐκτὸς τῆς μάνδρας τοῦ Ἰεχωβᾶ, κεχωρισμένος διὰ φραγμοῦ ἀπὸ τῶν τέκνων τοῦ Ἀβραὰμ—τῶν υἱῶν τῆς ἐπαγγελίας. Τοῦτο ἐσυμβόλιζεν, εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Ναοῦ, ὁ περιορισμὸς τῶν ἐθνικῶν ἐντὸς τῆς ***Αὐλῆς τῶν Ἐθνῶν***, μακρὰν τοῦ ἁγιαστηρίου. Ταῦτα ἔχων ὑπ' ὄψει, δὲν ἐτόλμησεν αὐτὸς νὰ πλησιάσῃ τὸν Κύριον, ἐν τῷ ὁποίῳ ἀνεγνώριζεν Ὅν ὑπέρτερον, ἀλλ' ἔστειλεν ἄλλους, τοὺς ὁποίους ἔκρινε καταλληλοτέρους ἑαυτοῦ, ἤτοι πρεσβυτέρους τῶν Ἰουδαίων. «***Οἱ δὲ ἐλθόντες πρὸς τὸν Ἰησοῦν, παρεκάλουν αὐτὸν ἐπιμόνως, λέγοντες, Ὅτι εἶναι ἄξιος ἐκεῖνος εἰς τὸν ὁποῖον θέλεις πράξει τοῦτο, διότι ἀγαπᾷ τὸ ἔθνος ἡμῶν, καὶ τὴν συναγωγὴν αὐτὸς ᾠκοδόμησεν εἰς ἡμᾶς. Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐπορεύετο μετ' αὐτῶν***» (Λουκ. ζ'. 4, 5).

Ἀλλ' ἡ βαθεῖα μετριοφροσύνη τοῦ ἑκατοντάρχου δὲν ἐδέχετο τὴν μέχρι τοιούτου σημείου συγκατάβασιν τοῦ Διδασκάλου. Ἐθεώρησεν ἀδιάκριτον, τρόπον τινά, τὴν διατυπωθεῖσαν παράκλησίν του ὑπὲρ τοῦ βαρέως ἀσθενοῦντος καὶ ἑτοιμοθανάτου δούλου, ὃν ἠγάπα, καὶ ἔσπευσε νὰ στείλῃ ἑτέρους φίλους, ὅπως ἀποτρέψωσι τὸν Ἰησοῦν ἀπὸ τοῦ νὰ ἔλθῃ μέχρι τῆς οἰκίας, λέγων πρὸς αὐτόν: «***Κύριε, μὴ ἐνοχλῆσαι· διότι δὲν εἶμαι ἄξιος ἵνα εἰσέλθῃς ὑπὸ τὴν στέγην μου, ἀλλ' οὐδὲ ἐμαυτὸν ἔκρινα ἄξιον νὰ ἔλθω πρὸς Σέ—ἀλλ' εἰπὲ λόγον καὶ θέλει ἰαθῇ ὁ δοῦλός μου***» (ἐδ. 6—7).

Ἀξιοσημείωτος εἶναι ὁ συλλογισμός, διὰ τοῦ ὁποίου ἐδικαιολόγησε τὴν τόλμην του, ζητήσαντος τὴν ἐπέμβασιν τοῦ Κυρίου ὑπὲρ τοῦ δούλου του:—«***Διότι καὶ ἐγὼ εἶμαι ἄνθρωπος ὑποκείμενος εἰς ἐξουσίαν, ἔχων ὑπ' ἐμαυτὸν στρατιώτας καὶ λέγω πρὸς τοῦτον, Ὕπαγε, καὶ ὑπάγει, καὶ πρὸς τὸν ἄλλον, Ἔρχου, καὶ ἔρχεται, καὶ πρὸς τὸν δοῦλόν μου, Ποίησον τοῦτο, καὶ ποιεῖ***» (αὐτόθι, 8). Ἐὰν δηλαδή, ἐγώ, ὅστις εἶμαι ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν ἀνωτέρων ἐν τῇ στρατιωτικῇ ἱεραρχίᾳ, διατάσσω ἄλλους καὶ μοὶ ὑπακούουσι, πόσον μᾶλλον Σύ, ὁ ὑπέρτατος πάντων, ὁ Κύριος τοῦ ἀοράτου κόσμου, ὁ ἐξουσιάζων τὴν ζωὴν καὶ τὸν θάνατον, δύνασαι, μὲ μίαν λέξιν, νὰ ἐπαναφέρῃς τὸν δοῦλόν μου εἰς τὴν ὑγείαν». Θαυμασία ἀντίληψις, ἐν ταυτῷ πρωτότυπος καὶ μεγαλειώδης! Σκέψις Ρωμαίου ἀξιωματικοῦ, ὅστις ὅμως ἀνυψοῖ ἐν τῇ συνειδήσει του τὸν Κύριον πολὺ ὑπεράνω τοῦ Καίσαρος! (Κολοσσ. α'. 16).

«***Ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ Ἰησοῦς, ἐθαύμασε καὶ στραφεὶς πρὸς τὸν ὄχλον, τὸν ἀκολουθοῦντα αὐτόν, εἶπεν, Ἀληθῶς σᾶς λέγω, οὐδὲ ἐν τῷ Ἰσραὴλ εὗρον τοιαύτην πίστιν***». Οἱ λόγοι οὗτοι, ὡς καὶ οἱ ἑπόμενοι, ὑπεμφαίνουν ἕνα μελλοντικὸν κίνδυνον διὰ τὸν Ἰουδαϊκὸν λαόν, καὶ ἀποτελοῦν μίαν σοβαρὰν παραίνεσιν πρὸς τοὺς ἀκροωμένους αὐτοῦ Ἰουδαίους, ὅπως μὴ διακινδυνεύσωσι τὰ πνευματικὰ προνόμια, τὰ ὁποῖα μέχρι τοῦδε ἦσαν ἀποκλειστικὸν αὐτῶν κτῆμα, ἀλλὰ τὰ ὁποῖα, ἐὰν ἐπέμενον ἐν τῇ ἀπιστίᾳ πρὸς τὸν Μεσσίαν, θὰ περιήρχοντο εἰς τοὺς ἀλλογενεῖς, τοὺς δεχομένους προθύμως τὸν Σωτῆρά των. «***Πολλοὶ θέλουσιν ἔλθει ἀπὸ ἀνα-***

τολῶν καὶ δυσμῶν, καὶ θέλουσι καθήσει μετὰ τοῦ Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακὼβ ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, οἱ δὲ υἱοὶ τῆς βασιλείας θέλουσιν ἐκβληθῆ εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον· ἐκεῖ θέλει εἶσθαι ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ τριγμὸς τῶν ὀδόντων» (Ματθ. η'. 11—12).

Τοιαύτη ἔσται ἡ τιμωρία πάσης ἀπιστίας καὶ περιφρονήσεως πρὸς τὰ πνευματικὰ δῶρα καὶ προνόμια· θέλουσιν ἀφαιρεθῆ ἀπὸ τῶν ἐχόντων αὐτὰ καὶ δοθῆ εἰς ἄλλους ἀξιωτέρους αὐτῶν.

Μετὰ τοῦτο εἶπεν ὁ Ἰησοῦς πρὸς τὸν ἑκατόνταρχον διὰ τῶν ἀπεσταλμένων του: ***«Ὕπαγε, καὶ ὡς ἐπίστευσας, ἂς γίνῃ εἰς σέ. Καὶ ἰάθη ὁ δοῦλος αὐτοῦ ἐν τῇ ὥρᾳ ἐκείνῃ»*** (Ματθ. η'. 13).

Καὶ τοιουτοτρόπως, ὡς λέγει ὁ ἱερὸς Αὐγουστῖνος, ὁ ἐκ ταπεινοφροσύνης θεωρήσας ἑαυτὸν ἀνάξιον νὰ δεχθῇ τὸν Χριστὸν ὑπὸ τὴν στέγην αὐτοῦ, ἐκρίθη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ ἄξιος νὰ δεχθῇ Αὐτὸν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ (Αὐγουστ. Ὁμιλ. 77. 8 καὶ 62, 1).

ΙΒ'.

Ὁ ἐν τῇ Συναγωγῇ τῆς Καπερναοὺμ δαιμονιζόμενος.

Μάρκ. α'. 23—26 Λουκ. δ.' 33—36.

Ἡ θεραπεία τοῦ δαιμονιζομένου τοιούτου, τὸ δεύτερον τοιούτου εἴδους θαῦμα, τὸ ὁποῖον ἀφηγοῦνται ἐν ἐκτάσει οἱ Εὐαγγελισταί, ἂν καὶ δὲν παρουσιάζει τὸ ἐνδιαφέρον ἄλλων τινῶν παρομοίας φύσεως θαυμάτων τοῦ Σωτῆρος, ἔχει ὅμως καὶ ἰδιάζοντάς τινας χαρακτῆρας, κυρίως τὸν τῆς ὁμολογίας τοῦ ἀκαθάρτου πνεύματος ὡς πρὸς τὴν ταυτότητα τοῦ Χριστοῦ (ἰδὲ καὶ Μάρκ. α'. 34, Ματθ. η'. 29), καὶ τὴν ἄρνησιν τοῦ Χριστοῦ ὅπως δεχθῇ τὴν μαρτυρίαν ταύτην. Ὑπὸ τὰς δύο ταύτας ἐπόψεις ἡ ἀφήγησις αὕτη παραλληλίζεται πρὸς τὸ ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν Ἀποστόλων (ις'. 16—18) ἐπεισόδιον τῆς παιδίσκης τῆς ἐχούσης πνεῦμα Πύθωνος, ἥτις ἐμαρτύρησε περὶ τοῦ Παύλου καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ, κράζουσα καὶ λέγουσα ὅτι ***«οἱ ἄνθρωποι οὗτοι εἶναι δοῦλοι τοῦ Θεοῦ τοῦ Ὑψίστου, οἵτινες κηρύττουσιν εἰς ἡμᾶς ὁδὸν σωτηρίας. Τοῦτο δὲ ἔπραττεν ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας. Ἐφ' ᾧ βαρυνθεὶς ὁ Παῦλος καὶ στραφείς, εἶπε πρὸς τὸ πνεῦμα, Παραγγέλλω σοι ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ, νὰ ἐξέλθῃς ἀπ' αὐτῆς. Καὶ ἐξῆλθε τὴν αὐτὴν ὥραν».***

Ἐν μιᾷ τῶν Σαββάτων, κατὰ τὴν συνήθειάν του, ὁ Κύριος ἡμῶν ἐδίδασκεν ἐν τῇ συναγωγῇ τῆς Καπερναούμ, ὁ δὲ λαὸς ἐξεπλήττετο ἤδη ἐκ τῆς διδαχῆς του Ἀλλ' ἦτο ἰσχυρὸς οὐχὶ μόνον ἐν λόγῳ ἀλλ' ἐν ἔργῳ, καὶ κατὰ Θείαν οἰκονομίαν ἐδόθη εὐκαιρία ὅπως ἐντυπωθῇ ἀνεξαλείπτως ἡ διδασκαλία αὐτοῦ ἐπὶ τῶν ψυχῶν τῶν ἀκροατῶν, διὰ τῆς ἐπιβεβαιώσεως ἑνὸς σημείου.

«Καὶ ἦτο ἐν τῇ συναγωγῇ αὐτῶν ἄνθρωπος ἔχων πνεῦμα ἀκάθαρτον, καὶ ἀνέκραξε, λέγων, Φεῦ! τί μεταξὺ ἡμῶν καὶ Σοῦ, Ἰησοῦ Ναζαρηνέ; Ἦλθες ἵνα ἀπολέσῃς ἡμᾶς; Σὲ γνωρίζω τίς εἶσαι —ὁ Ἅγιος τοῦ Θεοῦ».

Ἡ γῆ δὲν εἶχεν εἰσέτι ἀναγνωρίσει τὸν Βασιλέα αὐτῆς ὑπὸ τὴν ταπεινήν Του

μεταμφίεσιν· ἀλλ' ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ κόλασις ἐμαρτύρει περὶ Αὐτοῦ καὶ τὰ δαιμόνια αὐτὰ ἐπίστευον καὶ ἔτρεμον. Ἀλλ' ἡ ὁμολογία αὕτη δὲν ἦτο τοιαύτης φύσεως, ὥστε νὰ ἦναι εὐπρόσδεκτος εἰς τὸν Χριστόν. Μᾶλλον θὰ παρέβλαπτε τὸν μέγαν σκοπὸν καὶ τὰ σχέδια Αὐτοῦ (πρβλ. Μάρκ. γ'. 11, 22, ὅπου οἱ Γραμματεῖς διέστρεψαν τὸ γεγονὸς τῆς ἀναγνωρίσεως καὶ προσκυνήσεως τοῦ Κυρίου ὑπὸ τῶν ἀκαθάρτων πνευμάτων ὡς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, λέγοντες ὅτι ***ἔχει Βεελζεβοὺλ καὶ ὅτι διὰ τοῦ ἄρχοντος τῶν δαιμονίων ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια.***

Τούτου ἕνεκεν ὁ Κύριος δὲν ἀπεδέχθη τὴν ὁμολογίαν τοῦ ἀκαθάρτου πνεύματος ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει, ἀλλ' ἐπετίμησεν αὐτὸ λέγων, «***Σιώπα καὶ ἔξελθε ἐξ αὐτοῦ***», προστάξας τοῦτο ἐν τῇ ἰδίᾳ ἑαυτοῦ ἐξουσίᾳ, οὐχὶ ὡς ὁ ἀρχάγγελος, Μιχαήλ, ὅστις ἐπετίμησε τὸν Διάβολον διὰ τῶν λέξεων, «***Ὁ Κύριος νὰ σὲ ἐπιτιμήσῃ***» (Ἰούδα 9).

Τὴν ἐξουσίαν τοῦ Κυρίου ἀναγνωρίζον τὸ πονηρὸν πνεῦμα καὶ εἰς αὐτὴν ὑπακοῦον, ἀφοῦ ἐσπάραξε τὸν ἄνθρωπον καὶ ἔρριψεν αὐτὸν κατὰ γῆς, ἐκβαλὸν ἄναρθρον κραυγήν, ***ἐξῆλθεν ἐξ αὐτοῦ***. Κατὰ τὸν Λουκᾶν, δὲν ***ἔβλαψεν αὐτὸν παντελῶς***, τοῦθ' ὅπερ σημαίνει ὅτι οἱ σπασμοὶ ἐκεῖνοι, διὰ τῶν ὁποίων συνεκλονίσθη ὁ πάσχων, ἦσαν ἡ τελευταία ἐκδήλωσις τῆς ἐξουσίας τοῦ δαιμονίου ἐπ' αὐτοῦ. Ἀνάλογόν τι ἔχομεν ἐν Μάρκ. θ'. 26, ὅπου ἡ ἐκ τοῦ δαιμονιζομένου ἔξοδος τοῦ ἀκαθάρτου πνεύματος συνωδεύθη ὑπὸ συμπτωμάτων ἀναλόγων μὲν ἀλλὰ χειροτέρων, μιᾶς τελευταίας προσπαθείας τοῦ Πονηροῦ, ὅπως καταστρέψῃ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα διέφευγον πλέον τῆς ἐξουσίας του. Ὅπως ὁ Φαραὼ ἐξήντλησεν ὅλην του τὴν σκληρότητα καὶ ὠμότητα κατὰ τῶν υἱῶν τοῦ Ἰσραὴλ καθ' ἣν στιγμὴν ἔφευγον πλέον ἐκ τῆς χώρας του,οὕτω καὶ ὁ Σατανᾶς πολλάκις βασανίζει διὰ πειρασμῶν καὶ κολαφισμῶν ἐκείνους, οἵτινες προσπαθοῦσι καὶ πλησιάζουσι νὰ ἐλευθερωθῶσι διὰ παντὸς τῆς ἐξ ουσίας αὐτοῦ.

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΑΠ' ΑΡΧΗΣ ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΟΝ

(συνέχεια)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΕ'.

Ὁ Χριστιανισμὸς ἐν Ἀμερικῇ.

Τὰ πρῶτα ἑκατὸν ἔτη ἀπὸ τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ νέου κόσμου ὑπὸ τοῦ Κολόμβου ἐν ἔτει 1492 κατηναλώθησαν εἰς τὴν ἐξερεύνησιν τῆς Ἀμερικανικῆς ἠπείρου. Μόλις δὲ περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 17ου αἰῶνος ἀρχίζει ἡ περίοδος τοῦ ἐποικισμοῦ αὐτῆς. Ἀλλὰ κατ' ἀμφοτέρας τὰς περιόδους ταύτας τῆς ἐξερευνήσεως καὶ

του ἐποικισμοῦ ἡ Χριστιανικὴ θρησκεία ἔκαμε τὴν ἐμφάνισιν αὐτῆς, καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι αὐτῆς συνώδευον πανταχοῦ τὸν ἐξερευνητὴν καὶ τὸν ἔποικον.

Ὅτε οἱ ***Ἱσπανοὶ*** ὑπὸ τὸν Κόρτεζ εἰσεχώρησαν εἰς τὸ Μεξικόν, τὰ στρατεύματά των συνωδεύοντο ὑπὸ τοῦ Καθολικοῦ κληρικοῦ Ὀλμέδου, τοῦ κληθέντος κατόπιν «Ἀποστόλου τοῦ Μεξικοῦ,» ἐντὸς εἴκοσι δὲ ἐτῶν ἀπὸ τῆς Ἱσπανικῆς κατακτήσεως ὁλόκληρος ὁ πληθυσμὸς τοῦ Μεξικοῦ καὶ τῆς Καλιφορνίας εἶχε κατὰ τύπους ἐκχριστιανισθῇ. Ἐννοεῖται ὅτι ὁ ἐκχριστιανισμὸς οὗτος ἦτο κατ' ἐπιφάνειαν μόνον, ἀντικαταστήσας τὰς ἀνθρωποθυσίας τῶν ἰθαγενῶν εἰδωλολατρῶν διὰ τῶν τελετῶν τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας.

Ἕτερος Ἱσπανὸς ἱεραπόστολος τοῦ 16ου αἰῶνος ἐν Ἀμερικῇ ἦτο ὁ ***Λὰς Κάζας***, ὅστις πολλαχῶς προσεπάθησε νὰ βελτιώσῃ τὴν κατάστασιν τῶν αὐτοχθόνων Ἰνδιανῶν καὶ νὰ προστατεύσῃ αὐτοὺς κατὰ τῶν πιέσεων καὶ θηριωδιῶν τῆς Ἱσπανικῆς διοικήσεως.

Μετὰ τοὺς Ἱσπανοὺς κατέφθασαν κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα εἰς Ἀμερικὴν οἱ ***Γάλλοι***, οἵτινες κατέλαβον τὸν Καναδᾶν ἐν τῇ Β. Ἀμερικῇ, ᾤκισαν τὴν πόλιν Μοντρεάλην καὶ ἵδρυσαν ἐκεῖ κέντρον τῶν Ἰησουϊτῶν. Ἐκ τοῦ κέντρου τούτου οἱ Ἰησουῗται ἱεραπόστολοι, ἐξαπλωθέντες εἰς μεγάλην ἔκτασιν, εἰργάσθησαν διὰ τὸν ἐκχριστιανισμὸν τῶν αὐτοχθόνων εἰς πολλὰς ἐκ τῶν σημερινῶν Ἡνωμ. Πολιτειῶν. Ἀλλὰ καὶ οἱ Προτεστάνται τῆς Γαλλίας, οἱ ***Οὑγενότοι***, ἔλαβον μέρος εἰς τὸν ἐποικισμὸν τῆς Β. Ἀμερικῆς. Διάφοροι ἀποικίαι Οὑγενότων ἐστάλησαν ὑπὸ τοῦ Ναυάρχου Κολιγνὺ κατὰ τὰ ἔτη 1562 καὶ 1564 εἰς Β. Ἀμερικήν, ἀλλὰ δὲν ηὐδοκίμησαν, καταδιωχθεῖσαι καὶ ἐν τῷ Νέῳ Κόσμῳ, ὅπως ἐν τῷ παλαιῷ, ὑπὸ τῶν ἀπείρως ἰσχυροτέρων Ἰησουϊτῶν.

Οἱ Ἄγγλοι ἦσαν, ἂν ὄχι οἱ πρῶτοι, πάντως οἱ ἐπιτυχέστεροι τῶν ἐποικιστῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς, ἐγκαταστήσαντες πολυαρίθμους ἀποικίας ἐφ' ὅλης τῆς παραλίας τοῦ Ἀτλαντικοῦ ἀπὸ τῆς Νέας Γῆς μέχρι τῆς ***Φλωρίδος***. Αἱ ἀρχαιότεραι τῶν ἀποικιῶν τούτων ἦσαν αἱ κατὰ τὸ 1607 καὶ ἐπέκεινα ἐγκατασταθεῖσαι ἐν Βιργινίᾳ ὑπὸ τὸν πλοίαρχον Ἰωάννην Σμίθ. Πάντες οἱ ἄποικοι οὗτοι ἦσαν μέλη ζηλωτὰ τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, καὶ κατέβαλον δραστηρίας προσπαθείας πρὸς ἐκχριστιανισμὸν τῶν αὐτοχθόνων Ἰνδιανῶν, ἄνευ ὅμως μεγάλης ἐπιτυχίας.

Τῷ 1620 εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Μασσαχουσέτης, πλησίον τοῦ μέρους ἔνθα βραδύτερον ἀνεφύη ἡ πόλις Βοστώνη, ἀπεβιβάσθη ἀποικία Ἄγγλων, ζητούντων τόπον ὅπου θὰ ἠδύναντο νὰ ἔχωσιν ἐλευθερίαν θρησκευτικήν. Οἱ ἄποικοι οὗτοι ἦσαν ἐκ τῆς «αἱρέσεως» τῶν Ἀνεξαρτήτων (τῶν «Μὴ συμμορφουμένων») ἢ Πουριτανῶν, διωχθέντες δὲ ἀγρίως ὑπὸ τοῦ βασιλέως Καρόλου τοῦ Α.' διὰ τὰς θρησκευτικάς των δοξασίας, κατέφυγον ἐν πρώτοις εἰς Ὀλλανδίαν, ἐκεῖθεν δὲ μετά τινα ἔτη ἀπέπλευσαν εἰς Ἀμερικήν. Ἐκεῖ, ὡς ἐλέχθη, ἵδρυσαν ἰσχυρὰν καὶ αὐστηρῶς ὠργανωμένην ἀποικίαν, ἥτις μετ' ἄλλων Πουριτανικῶν ἀποικιῶν κατόπιν ἐλθουσῶν ἐκεῖ βαθμηδὸν ἀνεπτύχθη εἰς ἰσχυρὰν πολιτείαν καὶ κέντρον Πουριτανισμοῦ, ὅπερ ἐν καιρῷ μεγάλως ἐπέδρασεν ἐφ' ὅλων τῶν Ἀγγλικῶν ἀποικιῶν, αἵτινες βραδύτερον ἀπετέλεσαν τὰς ***Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς***.

Ἑτέρα Ἀγγλικὴ ἀποικία ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Λόρδου Βαλτιμώρη ἐγκατε-

στάθη νοτιώτερον, πλησίον τῆς Βιργινίας, κατὰ τὸ ἔτος 1634. Ὁ Βαλτιμώρης εἶχε μεταστῇ ἐκ τοῦ Προτεσταντισμοῦ εἰς τὸν Ρωμαιοκαθολικισμόν, καὶ λαβὼν ἄδειαν ἐποικισμοῦ, ἵδρυσεν ἐν Ἀμερικῇ τὴν ἀποικίαν τῆς ***Μαιρυλάνδης*** ἐξ ἀποίκων Ἄγγλων ὁμοφρόνων του. Ἐν τούτοις ἡ ἀποικία αὕτη ἐθέσπισε πλήρη ἀνεξιθρησκείαν ἐντὸς τῆς ἐπικρατείας αὐτῆς· καὶ τὸ ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ὅτι μετὰ μίαν μόλις γενεὰν οἱ ἐν αὐτῇ Προτεστάνται εὑρέθησαν πολυαριθμότεροι τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν· ὅτε δὲ ἐν Ἀγγλίᾳ ὁ Κρόμουελλ ἀνέτρεψε τὴν μοναρχίαν τῶν Στούαρτ, ἡ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία ἀνεκηρύχθη καθεστηκυῖα Ἐκκλησία ἐν Μαιρυλάνδῃ.

Ἄλλη πάλιν ἀποικία Κουακέρων ὑπὸ τὸν ***Γουλιέλμον Πένν***, λαβοῦσα ἐκχώρησιν ἀπὸ τὸν βασιλέα Κάρολον Β΄ τῷ 1681, ἐγκατεστάθη ἐν τῇ Πεννσυλβανίᾳ. Τὸ σύνταγμα τῆς Πεννσυλβανίας ὑπῆρξε τὸ ἐλευθεριώτερον πασῶν τῶν ἐν Ἀμερικῇ Ἀγγλικῶν ἀποικιῶν, ἀναγνωρίσαν τὴν ἰσότητα πάντων τῶν θρησκευμάτων.

Ἐκτὸς τῶν ὡς ἄνω ἀποικιῶν, βραδύτερον ἱδρύθησαν πολυάριθμοι ἄλλαι ἀποικίαι ἐκ Σκωτίας καὶ Ἰρλανδίας, σχεδὸν ὅλαι ἀποτελούμεναι ἐξ ἀνθρώπων φευγόντων τοὺς ἐν τῇ γενετείρᾳ θρησκευτικοὺς διωγμοὺς καὶ ζητούντων νέαν πατρίδα, ἔνθα θὰ ἠδύναντο νὰ ἀπολαύσωσι θρησκευτικῆς ἐλευθερίας.

Συγχρόνως καὶ οἱ ***Ὁλλανδοὶ*** κατὰ τὸν 16ον καὶ 17ον αἰῶνα ἐγκαθίδρυσαν πολλὰς ἀποικίας ἐν Β. Ἀμερικῇ, ἐχούσας κέντρον τὸ Νέον Ἀμεσταλόδαμον (τὴν μετέπειτα ὀνομασθεῖσαν Νέαν Ὑόρκην). Οἱ Ὁλλανδοὶ οὗτοι ἄποικοι ἀνῆκον πάντες εἰς τὸν Πρεσβυτερικὸν Προτεσταντισμὸν τῆς Ὁλλανδίας. Κατὰ τὸ τέλος ὅμως τοῦ 17ου αἰῶνος οἱ Ἄγγλοι, περιελθόντες εἰς πόλεμον πρὸς τοὺς Ὁλλανδοὺς ἐν Εὐρώπῃ, κατέκτησαν τὰς Ὁλλανδικὰς ταύτας ἀποικίας, ἃς μετωνόμασαν εἰς Νέαν Ὑόρκην, καὶ ἐγκαθίδρυσαν ἐκεῖ ὡς καθεστηκυῖαν ἐκκλησίαν τὴν Ἀγγλικανικήν.

Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Ἱσπανοὶ καὶ οἱ Πορτογάλλοι εἶχον ἐπεκτείνει τὴν κυριαρχίαν αὐτῶν ἐν τῇ Κεντρῴᾳ καὶ Νοτίῳ Ἀμερικῇ. Οὕτω δὲ βαθμηδὸν διεμορφώθη ὁ ἐποικισμὸς τοῦ Δυτικοῦ Ἡμισφαιρίου εἰς τρόπον, ὥστε ἡ μὲν Νότιος καὶ Κεντρῴα Ἀμερικὴ μέχρι τοῦ Μεξικοῦ (συμπεριλαμβανομένου) περιῆλθον ὑπὸ τὴν πνευματικὴν κυριαρχίαν τοῦ Παπισμοῦ, ἡ δὲ Βόρειος Ἀμερικὴ (μετὰ τὴν κατάκτησιν τοῦ Καναδᾶ ὑπὸ τῶν Ἄγγλων) ὑπὸ τὴν τοῦ Προτεσταντισμοῦ. Ταχέως δὲ ἤρχισεν ἐκδηλουμένη ἡ μεγίστη διαφορὰ ἀναπτύξεως καὶ πολιτισμοῦ μεταξὺ τῶν δύο τούτων τμημάτων τῆς Ἀμερικανικῆς Ἠπείρου. Ἡ μὲν Βόρειος Ἀμερικὴ (Ἡν. Πολιτεῖαι καὶ Καναδᾶς) προήχθη τεραστίως εἴς τε τὴν ὑλικὴν εὐημερίαν, τὴν εὐνομίαν, τὴν πολιτικὴν καὶ θρησκευτικὴν εὐημερίαν καὶ τὸν πολιτισμὸν ἐν γένει, ἡ δὲ Κεντρῴα καὶ Νότιος Ἀμερικὴ ὑπὸ τὸ διπλοῦν ἄχθος τῆς Ἱσπανικῆς καὶ Πορτογαλλικῆς κακοδιοικήσεως καὶ τοῦ Παπικοῦ θρησκευτικοῦ συστήματος ἔμεινε στάσιμος καὶ ἐστερημένη τῶν ἀγαθῶν τοῦ πολιτισμοῦ, ἔτι δὲ καὶ τὴν σήμερον κατὰ τὸ πλεῖστον διατελεῖ ὑπὸ πολιτικὴν ἀναρχίαν καὶ θρησκευτικὸν σκότος.

Ἐν τῇ Βορείῳ Ἀμερικῇ ἡ θρησκευτικὴ ζύμωσις ὑπῆρξεν ἐξ ἀρχῆς λίαν ζωηρά. Ἐν τῇ λεγομένῃ Νέᾳ Ἀγγλίᾳ (ἥτις ἀπετελεῖτο ἀπὸ τὰς σημερινὰς βορειοανατολικὰς Πολιτείας τῆς Ἀμερικανικῆς Ὁμοσπονδίας) τὸ πολίτευμα κατ' ἀρχὰς ἦτο θεοκρατικόν. Τὰ δικαιώματα τοῦ πολίτου εἶχον μόνον οἱ ὄντες κοινωνὰ μέλη τῆς κατὰ τόπους ἐπικρατούσης Ἐκκλησίας, αὐστηρῶς δὲ ἀπηγορεύετο ἐπὶ βαρυτά-

ται ποιναῖς ἡ ἀπόκτησις ἀκινήτου περιουσίας καὶ ἀκόμη ἡ ἐποίκισις ἑτεροδόξων. Βαθμηδὸν ὅμως οἱ παράλογοι οὗτοι περιορισμοὶ ἤρθησαν, καὶ σὺν τῇ πολιτικῇ ἐλευθερίᾳ ἐθεσπίσθη ἁπανταχοῦ τῶν Ἀμερικανικῶν ἀποικιῶν καὶ ἡ θρησκευτικὴ τοιαύτη.

Ἐπέζησεν ὅμως ἐπὶ πολλὰς γενεὰς εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα, ἔνθα ἐξ ἀρχῆς εἶχεν ἐπικρατήσει ὁ Πουριτανισμός; μεγίστη αὐστηρότης ἠθῶν καὶ ἁπλότης βίου, ἥτις ἀφῆκε τὴν σφραγῖδα αὐτῆς ἐπὶ τῆς ὅλης Ἀμερικανικῆς Συμπολιτείας, ὅταν αὕτη ἀπέκτησε τὴν πολιτικὴν αὐτῆς ἀνεξαρτησίαν.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸν ἐκχριστιανισμὸν τῶν αὐτοχθόνων (Ἐρυθροδέρμων) τῆς Β· Ἀμερικῆς, οὗτος δὲν ἔσχε πολλὰς ἐπιτυχίας, ὡς ἐκ τῆς ἀδιαλλάκτου ἐχθρότητος τῶν αὐτοχθόνων τούτων πρὸς τοὺς λευκοὺς ἐποίκους. Ἡ δὲ ἐχθρότης αὕτη ἐξεδηλοῦτο εἰς ἀπαύστους ἐπιδρομὰς καὶ ἐπιθέσεις καὶ πολέμους, ὧν τὸ ἀποτέλεσμα ὑπῆρξε βαθμηδὸν ἡ ἐκτόπισις καὶ ὁ ἀποδεκατισμὸς τῶν Ἐρυθροδέρμων ὑπὸ τῶν λευκῶν. Τὴν σήμερον οἱ Ἐρυθρόδερμοι ἀριθμοῦσι μόλις 380,000 ψυχῶν· ἐν ταῖς Ἡνωμ. Πολιτείαις καὶ 110,000ἐν Καναδᾷ· ἐκ τούτων οἱ πλεῖστοι ἐμμένουσιν ἀνενδότως εἰς τὰς πατροπαραδότους θρησκευτικάς των δοξασίας, μὴ δεχόμενοι τὸν Χριστιανισμόν.

Ὁ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας πόλεμος τῶν Ἀγγλικῶν ἀποικιῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς, ὅστις κατέληξε τῷ 1776 εἰς τὴν σύμπηξιν τῶν ἀνεξαρτήτων ***Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς*** ἐχαλάρωσε σημαντικῶς τὴν θρησκευτικὴν ζωὴν τῶν ἀποικιῶν τούτων καὶ αἱ ὑλιστικαὶ ἰδέαι εἰσεχώρησαν ἐξ Εὐρώπης εἰς βαθμὸν τρομακτικόν. Ἀλλὰ περὶ τὸ τέλος τοῦ 18ου αἰῶνος (1796—1803) ἐπῆλθε μεγάλη θρησκευτικὴ ἀναζωπύρησις, εἰς ἣν ἐπρωτοστάτησαν τὰ ὀλίγα Πανεπιστήμια τῆς χώρας, καὶ ἥτις ἔθεσε τὰς βάσεις τῆς σημερινῆς μεγάλης θρησκευτικῆς ζωῆς ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις.

Συνάμα ἡ ἀπόκτησις τῆς πολιτικῆς ἀνεξαρτησίας ἔφερεν εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τὸ ζήτημα τοῦ χωρισμοῦ τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τῆς Πολιτείας. Ὡς εἴδομεν ἀνωτέρω, πρὸ τῆς ἀνεξαρτησίας εἴς τινας τῶν Πολιτειῶν καθεστηκυῖα Ἐκκλησία ἦτο ἡ Ἀγγλικανική. Ἀφ᾽ ἧς στιγμῆς ὅλαι αὗται αἱ τέως ἀνεξάρτητοι ἀλλήλων ἀποικίαι συναπετέλεσαν ἓν ὁμοσπονδιακὸν κράτος, ἡ δυσχέρεια τοῦ καθορισμοῦ ποία ἐξ ὅλων τῶν εἰρημένων Ἐκκλησιῶν θὰ ἦτο τοῦ λοιποῦ ἡ ἐπικρατοῦσα ἢ ἐπίσημος θρησκεία τοῦ κράτους, περιήγαγε τὴν νέαν Ὁμοσπονδίαν εἰς τὴν ἀπόφασιν ὅπως οὐδεμία ὑπάρχῃ ἐπίσημος Ἐκκλησία τοῦ Κράτους, πᾶσαι δὲ αἱ ὑπάρχουσαι Ἐκκλησίαι ὦσιν ἀπολύτως ἴσαι καὶ ἐλεύθεραι ἐνώπιον τοῦ νόμου.

Ἡ ἀπόφασις δὲ αὕτη ἔκτοτε ἔδωκε μεγίστην ὤθησιν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείας πασῶν τῶν μεγάλων Προτεσταντικῶν Ἐκκλησιῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ὀρθοδόξου. Ἐὰν δὲ ἀληθεύῃ ὅτι ἡ ἄκρατος θρησκευτικὴ ἐν Ἀμερικῇ ἐλευθερία ηὐνόησε τὴν γένεσιν ἀπείρων θρησκευτικῶν μικροαιρέσεων πάσης ἀποχρώσεως καὶ παντὸς βαθμοῦ παραδοξότητος, εἶναι ὅμως οὐχ ἧττον ἀληθές, ὅτι ἐν οὐδεμιᾷ ἄλλῃ χώρᾳ τῆς ὑφηλίου ἀνεπτύχθη τὸ πεφωτισμένον θρησκευτικὸν αἴσθημα· καὶ ἡ ἔμπρακτος θρησκευτικὴ ζωή, ὅσον ἐν ταῖς Ἡνωμ. Πολιτείαις. Αὐτοὶ δὲ οἱ Ἀμερικανοὶ ἀποδίδουσι τὸ ἀσάλευτον τῶν πολιτικῶν αὐτῶν ἐλευθεριῶν εἰς τὴν ἀπόλυτον ταύτην θρησκευτικὴν καὶ ἐκκλησιαστικὴν ἐλευθερίαν καὶ εἰς τὴν εὐρυτάτην κυκλοφορίαν τῆς Ἁγ. Γραφῆς.

(ἀκολουθεῖ)

ΓΟΥΛΙΕΛΜΟΥ ΓΛΑΔΣΤΩΝΟΣ

«Ο ΑΠΟΡΘΗΤΟΣ ΒΡΑΧΟΣ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΓΡΑΦΗΣ»

(Συνέχεια ἀποσπασμάτων ἐκ τοῦ Β' Κεφαλαίου)

Ἡ περὶ Δημιουργίας ἀφήγησις

(συνέχεια)

Εἰς τὰ προηγουμένως λεχθέντα δυνάμεθα νὰ προσθέσωμεν ἄλλα τινὰ μαθήματα τὰ ὁποῖα ἡ ἐν τῇ Γενέσει ἀφήγησις παρεῖχεν εἰς τὸν πρωτόγονον ἄνθρωπον.

Παρουσίαζεν εἰς τὸ πνεῦμα αὐτοῦ καὶ διὰ τῶν λεπτομερειῶν, ὡς ἀναφέρει· ἐδίδασκεν αὐτὸν νὰ γνωρίζῃ καὶ αἰσθάνηται ὁποῖός τις ἦτο ὁ ὡραῖος καὶ εὐγενὴς οἶκος τὸν ὁποῖον κατῴκει καὶ μεθ' ὁποίας πατρικῆς καὶ τρυφερᾶς μερίμνης ἡ Πρόνοια τοῦ Θεοῦ παρεσκεύασεν αὐτὸν ὡς κατοικίαν του... Ἐπαναλαμβάνω, εἷς τῶν μεγάλων σκοπῶν τῆς ἀφηγήσεως δύναται νὰ εἶναι νὰ διδαχθῇ ὁ ἄνθρωπος καὶ αἰσθανθῇ τῇ βοηθείᾳ τῶν λεπτομερειῶν· διότι συνολικὴ διδασκαλία ἢ διδασκαλία δι' ἀφῃρημένων ἐννοιῶν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ νῦν ἔτι ἄνευ ἀποτελέσματος, θὰ ἦτο παντάπασι ματαία τότε. Ἦτο ἀνάγκη νὰ γίνεται χρῆσις τῶν ἁπλουστάτων φράσεων, ἵνα δυνηθῇ ὁ πρωτόγονος ἄνθρωπος νὰ σχηματίσῃ ἰδέαν τελείως πιστὴν ἐν περιλήψει περὶ τοῦ τί ὁ Πλάστης αὐτοῦ ἐνήργησεν ὑπὲρ αὐτοῦ. Οὕτω δὲ ὁ Πλάστης συγκαταβαίνει νὰ διαιρέσῃ εἰς τμήματα καὶ ἐκθέσῃ τὸ ἔργον Αὐτοῦ παριστάνων αὐτὸ ἐν εἴδει εἰκόνος.

Ἀλλὰ προχωρεῖ παραιτέρω (καὶ τοῦτο εἶναι ἡ κορωνὶς) παριστάνων ἑαυτὸν ὡς ἀναπαυόμενον μετὰ τὸ ἔργον. Ἡ διακήρυξις αὕτη περὶ ἀναπαύσεως Αὐτοῦ δὲν συγκρούεται πρὸς οὐδὲν διδόμενον τῆς ἐπιστήμης, εἶναι ἐν τούτοις χρῆσις τῆς γλώσσης τολμηροτάτη, δικαιολογουμένη ἐκ τοῦ λίαν μορφωτικοῦ μαθήματος, τὸ ὁποῖον προτίθεται νὰ διδάξῃ, διότι περιβάλλει μὲ μεγαλοπρέπειαν συγχρόνως καὶ μὲ κῦρος τὴν διδασκαλίαν περὶ τῆς ἡμέρας τῆς ἀναπαύσεως. Ἡ διδασκαλία δὲ αὕτη εἶχεν ὑψίστην σπουδαιότητα διὰ τὴν ὑψηλοτέραν καὶ ἐσωτέραν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου, ἐν ᾧ αἱ καθημεριναὶ φροντίδες τῆς ὑπάρξεώς του θὰ εἶχον τὴν τάσιν, ὡς ἡ πεῖρα εὐρύτατα τὸ ἀπέδειξε, νὰ ἐξαλείψῃ αὐτὴν ἐκ τῆς μνήμης του.

Ἰσχυρίζομαι λοιπὸν ὅτι τελευταῖός τις σκοπὸς τῆς περὶ Δημιουργίας ἀφηγήσεως ἦτο νὰ δώσῃ ἔμφασιν εἰς τὴν ἐπιβολὴν τῆς ἡμέρας τῆς ἑβδομαδιαίας ἀναπαύσεως... Ἤδη δὲ ἐκ τῶν Ἀσσυριακῶν ἐρευνῶν ἐμάθομεν ὅτι πολλὰ καὶ καταφανῆ ἴχνη ὑπάρχουσι πολὺ προγενέστερα τῆς Μωσαϊκῆς νομοθεσίας, δεικνύοντα τὴν ὕπαρξιν συνηθείας ἢ ἐντολῆς ἥτις εἰς ἐκεῖνα τὰ μέρη εἶχε προσδώσῃ ἰδιαιτέραν ἱερότητα εἰς τὸν ἀριθμὸν ἑπτὰ καὶ μάλιστα εἰς τὴν ἑβδόμην ἡμέραν.

Ὁ ἄνθρωπος λοιπὸν ἐν τῇ καταστάσει τῆς ἀθῳότητος, πρὶν ἁμαρτήσῃ, ἔπρεπε νὰ λάβῃ μάθημα ἐπιδεχόμενον βαθμιαίαν ἀνάπτυξιν, καὶ τὸ ὁποῖον ἐλάλει οὕτω πως: «Ἡ φύσις, ἐντὸς τῆς ὁποίας εἶσαι ἐγκατεστημένος, δὲν ἀνῆλθε διὰ μιᾶς εἰς τὸ παρὸν αὐτῆς ἐπίπεδον, ἀλλ' ἔφθασε βαθμιαίως καὶ μετ' ἀλλεπάλληλα βήματα καὶ συμφώνως πρός τι σχέδιον, τὸ ὁποῖον ἐκτιθέμενον ἐν συντομίᾳ δύναται νὰ διεγείρῃ τὰς διανοη-

τικάς σου δυνάμεις καὶ βοηθήσῃ αὐτὰς εἰς τὴν πρὸς τὰ πρόσω πορείαν διὰ τῆς συνεργείας τοῦ θαυμασμοῦ, τῆς τέρψεως καὶ τῆς εὐγνωμοσύνης». Τοῦτο ἦτο μάθημα ἐπὶ τῶν γεγονότων τῆς Δημιουργίας ἀρκούντως μέγα, μοὶ φαίνεται, διὰ τὸν πρωτόγονον ἄνθρωπον, μάθημα τὸ ὁποῖον ἠδύνατο νὰ μελετᾷ ἐπὶ γενεὰς ὅλας.

Προσέτι φαίνεται ὅτι, ἵνα καταστῇ τὸ μάθημα τοῦτο ἀποτελεσματικόν, ἦτο ἐπάναγκες νὰ διαιρεθῇ εἰς μέρη, καὶ ἂν ἔτι δὲν ὑπῆρχεν ἐν τῇ φύσει εἰς οἱαδήποτε ἀκριβῆ σημεῖα δημιουργικῆς διακοπῆς ἢ μεταβάσεως οὐδὲν τὸ ἀναλογοῦν πρὸς τὰς διαιρέσεις... Ὡς ὅταν σειρὰ εἰκόνων παρέρχεται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ θεατοῦ ἡ προσοχὴ αὐτοῦ δὲν στρέφεται πρὸς τὰ σημεῖα τὰ χωρίζοντα αὐτὰς ἀπ' ἀλλήλων ἀλλὰ πρὸς αὐτὰς τὰς εἰκόνας, καὶ ὅμως τὰ χωρίζοντα ἐκεῖνα σημεῖα ἀποτελοῦσι δι' ἑκάστην αὐτῶν οἱονεὶ τὸ πλαίσιον αὐτῆς, καὶ ἡ ἰδέα ἑκάστης καθίσταται μᾶλλον διακεκριμένη καὶ ζωηρὰ ἢ ὡς θὰ ἦτο ἐὰν αἱ εἰκόνες διεδέχοντο ἀλλήλας ἄνευ τινὸς χωρισμοῦ.

Ὑπάρχει ἐν τούτοις καὶ ἄλλος σκοπός, ὃν εἰσέτι δὲν ὠνόμασα, μᾶλλον μεμακρυσμένος ἀλλ' ἴσως καὶ σπουδαιότερος, τὸν ὁποῖον ἡ περὶ τῆς Δημιουργίας ἀφήγησις ἐξυπηρετεῖ. Κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους ἡ πολυθεΐα κατὰ τὸ πλεῖστον ἐγεννήθη διὰ τῶν ἐθνικῶν διακρίσεων, ἀντιζηλιῶν καὶ συγχωνεύσεων. Πᾶς λαὸς εὐκόλως συνείθισε νὰ ἀναγνωρίζῃ θεότητά τινα ἀρκοῦσαν διὰ τὰς ἀνάγκας του ἀλλ' ἀδιαφοροῦσαν διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν ἄλλων. Σὺν τῷ χρόνῳ καὶ ὡς ἐκ τῶν διαδοχικῶν ἐθνικῶν μεταβολῶν πολλαὶ τῶν θεοτήτων τούτων εὑρέθησαν εἰσαχθεῖσαι εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν θεαρχίαν, ἤτοι μυθολογικὸν σύστημα, οἷον τὸ τῶν Ἀσσυρίων καὶ τὸ τοῦ Ὀλύμπου, καὶ κατέχουσαι θέσιν ἡ μία παρὰ τὴν ἄλλην. Τούτου γενομένου ἡ πολυθεϊστικὴ ἰδέα ἔφθασεν εἰς τὴν πλήρη αὐτῆς ἀνάπτυξιν. Ἀλλ' ἡ ὁδὸς πρὸς τὴν πολυθεΐαν ἦτο κυρίως ἡ ἀνίδρυσις ἰδιαιτέρων θρόνων, ἕκαστον τῶν ὁποίων κατεῖχεν ἡ θεότης ἰδιαιτέρου τινὸς ἐθνικοῦ ἢ φυλετικοῦ ὀργανισμοῦ... Ἀλλ' ὅπου ἡ περὶ Δημιουργίας ἀφήγησις τῆς Γενέσεως ἐγένετο ἀληθῶς δεκτή, ἡ θύρα ὁριστικῶς ἐκλείσθη διὰ πάντα σκεπτόμενον ἄνθρωπον πρὸς τοὺς ἰσοτίμους τούτους καὶ καθαρῶς ἐθνικοὺς ἢ φυλετικοὺς θεούς· διότι ὁ θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ ἦτο ὁ Πλάστης τοῦ κόσμου καὶ συνεπῶς πάντων τῶν ἐν αὐτῷ ἐθνῶν. Ὁ κόσμος ἦτο κτίσμα Αὐτοῦ, καὶ οἱ κάτοικοι αὐτοῦ, εἴτε ἐπίγειοι εἴτε οὐράνιοι, ἦσαν κτίσματα Αὐτοῦ· οὕτω δὲ τὸ μέγα τοῦτο τῆς Γενέσεως κεφάλαιον ἦτο ὁ Μέγας Χάρτης τοῦ μονοθεϊσμοῦ....

Περὶ δὲ τῶν ἡμερῶν τῆς Δημιουργίας φρονῶ ὅτι αὗται δὲν εἶναι οὔτε αἱ ἡλιακαὶ ἡμέραι ἐξ εἰκοσιτεσσάρων ὡρῶν, οὔτε αἱ γεωλογικοὶ περίοδοι, τὰς ὁποίας ὁ γεωλόγος ἠναγκάσθη, κατὰ τρόπον δημώδη καὶ μηδεμίαν σχέσιν ἔχοντα πρὸς τὴν ἀκρίβειαν, νὰ περιγράψῃ ὡς ἀποτελουμένας ἐξ ἑκατομμυρίων ἐπὶ ἑκατομμυρίοις ἐτῶν...

Μοὶ φαίνεται ὅτι αἱ «ἡμέραι» τοῦ Μωσαϊκοῦ κειμένου δύναται νὰ ὀνομασθῶσι **Κεφάλαια τῆς ἱστορίας τῆς Δημιουργίας**. *Ὁ σκοπὸς δηλ. τοῦ συγγραφέως, μεταχειριζομένου τὴν ἔννοιαν τῆς ἡμέρας, ἦτο οἷος καὶ ὁ σκόπος τοῦ ἱστορικοῦ, ὅστις διαιρεῖ τὸ ἔργον του εἰς κεφάλαια. Σκοπεῖ νὰ μεταδώσῃ σαφῆ καὶ ὀρθὴν διδασκαλίαν· ἵνα δὲ δυνηθῇ νὰ τὸ κατορθώσῃ, αἱ χρονικαὶ περίοδοι ἑκάστου κεφαλαίου εἶναι μακρότεραι ἢ βραχύτεραι καθ' ὅσον δύνανται νὰ καταστήσωσι τὰ πράγματα καταληπτότερα εἰς τοὺς ἀναγνώστας του. Ὑπὸ ἔποψιν χρονολογίας τὰ κεφάλαια*

πολλάκις ἐπικοινωνοῦσι· διότι ἀναγκάζεται χάριν τοῦ σκοποῦ του νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸ διήγημα αὐτοῦ μέχρι τέλους, κατόπιν δὲ ὀπισθοχωρῶν νὰ ἀναλάβῃ ἄλλην τινὰ σειρὰν γεγονότων ἂν καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς σειρᾶς ταύτης εὕρηται μεταξὺ τῶν ἤδη ἐκτεθέντων ὑπ' αὐτοῦ... Διὰ τὸν Μωϋσῆν ἡ ἡμέρα ἦτο ἰδέα συγχρόνως ἁπλῆ, ὡρισμένη καὶ γνωστή. Καθὼς ἡ μία ἡμέρα χωρίζεται ἀπὸ τῆς ἄλλης οὐχὶ διά τινος μεταβολῆς ὁρατῆς εἰς ὡρισμένην τινὰ στιγμήν, ἀλλ' ἀποτελεσματικῶς διὰ τοῦ εὐρέος χάσματος τῆς μεσολαβούσης νυκτός, οὕτως ἦσαν οἱ σταθμοὶ τῆς Δημιουργίας διακεκριμένοι ἀπ' ἀλλήλων. Καὶ ἂν ἔτι δὲν ὑπῆρχε διακοπή τις εἰς τὴν συνέχειαν αὐτῶν, ὡς δὲν ὑπάρχει διακοπὴ ἐν τῇ ῥοῇ τοῦ χρόνου, ὅμως τὸ ἔργον ἑκάστου θεωρούμενον ἐν τῷ συνόλῳ αὐτοῦ ἦτο εὐρέως κεχωρισμένον ἀπὸ τοῦ ἔργου παντὸς ἄλλου. Ἕκαστος σταθμὸς εἶχε τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ ἔργου του, ὡς ἡ ἡμέρα ἔρχεται τὴν πρωΐαν, συμπληροῦται δὲ καὶ λήγει τὴν ἑσπέραν.

Ξ. Π. Μόσχου

(ἕπεται συνέχεια)

Η ΛΟΓΙΚΟΤΗΣ ΤΩΝ ΘΑΥΜΑΤΩΝ

(Ἐκ τοῦ Ἀγγλικοῦ).

Ὁ πιστεύων εἰς προσωπικὸν Θεὸν δὲν δυσκολεύεται νὰ πιστεύσῃ εἰς τὰ θαύματα. Πάντες ἀναγνωρίζομεν ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἔχομεν τὴν δύναμιν τοῦ λογικοῦ, τῆς βουλήσεως, τῆς ἐκλογῆς καὶ πρωτοβουλίας. Δυνάμεθα νὰ πράξωμεν ὡρισμένον τι, διότι τοιαύτη εἶναι ἡ ἐκλογή μας, διότι ἡ βούλησίς μας τὸ ὑπαγορεύει καὶ διότι ἐξασκοῦμεν δύναμιν ἢ πρωτοβουλίαν πρὸς τὴν ἐκτέλεσίν του. Καὶ οὕτω κατορθοῦμεν πράγματα, τὰ ὁποῖα δὲν θὰ κατωρθοῦντο διὰ φυσικῶν μέσων καὶ διὰ τῶν νόμων τῆς φύσεως ἄνευ τῆς ἐπεμβάσεως τῆς ἐκλογῆς, τῆς βουλήσεως καὶ τῆς πρωτοβουλίας μας. Οὕτως ἀποκτῶμεν ἐπικυριαρχίαν καὶ ἐξουσίαν ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ κόσμου, δι' ὧν δυνάμεθα νὰ χειριζώμεθα τὰς φυσικὰς δυνάμεις πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν ἐπιθυμιῶν μας.

Ἂς μὴ ὑποτεθῇ ὅτι τὰ θαύματα εἶναι παραβίασις τῶν νόμων τῆς φύσεως, ἢ ἀναστολὴ τῆς ἐνεργείας των, ἂν καὶ σημαίνουν παρέμβασιν ἐπὶ τῆς κανονικῆς, ἀκαθέκτου ὁδοῦ τῆς φύσεως. Ἐπὶ τοῦ παρόντος δὲν θὰ δώσωμεν ὁρισμὸν τοῦ θαύματος.

Ὁ νόμος τῆς βαρύτητος θεωρεῖται γενικός. Λαμβάνω λίθον εἰς τὴν χεῖρά μου, καὶ εἶτα τὸν ἀφίνω. Ὁ λίθος πίπτει κατὰ γῆς συμφώνως πρὸς τὸν νόμον τῆς βαρύτητος. Δύναμαι διὰ τῆς σωματικῆς μου δυνάμεως νὰ κρατήσω τὸν λίθον ὑψηλὰ ἐπί τι διάστημα· ἢ δύναμαι νὰ τὸν ρίψω πρὸς τὰ ἄνω, ὥστε ἐπί τι χρονικὸν διάστημα νὰ διατρέξῃ ἀπόστασιν τινὰ εἰς κατεύθυνσιν ἀντίθετον πρὸς ἐκείνην, τὴν

ὁποίαν θὰ ἐλάμβανεν ἐὰν ὑπέκυπτε μόνον εἰς τὴν ἕλξιν τῆς γῆς, ἄνευ τῆς ἐπεμβάσεως τῆς βουλήσεως, τῆς ἐκλογῆς καὶ τῆς πρωτοβουλίας μου. Ἀντετάχθην εἰς τὴν δύναμιν τῆς βαρύτητος διὰ τῆς δυνάμεως τῶν μυώνων μου, χωρὶς ὅμως νὰ παραβιάσω τὸν νόμον τῆς βαρύτητος ἢ ἔστω καὶ νὰ ἀναστείλω τὴν ἐνέργειάν του.

Ἢ δύναμαι νὰ λάβω ὄγκον χάλυβος, ξύλου ἢ ἄλλου βαρέος ὑλικοῦ καὶ νὰ κατασκευάσω ἀεροπλάνον, τὸ ὁποῖον θὰ ἀνέρχηται ἢ θὰ κατέρχηται, ἢ θὰ λαμβάνῃ πᾶσαν κατεύθυνσιν διὰ τοῦ ἀέρος, τῇ ἐπινεύσει τοῦ λογικοῦ μου, τῆς βουλήσεως τῆς ἐκλογῆς καὶ τῆς πρωτοβουλίας. Πρὸς τοῦτο δὲν παραβιάζω οὐδένα νόμον τῆς φύσεως. Ἐν τούτοις φθάνω εἰς ἀποτελέσματα, τὰ ὁποῖα δὲν θὰ ἐπετυγχάνοντο ἄνευ τῆς ἐπεμβάσεως τῆς βουλήσεώς μου.

Οὕτως, ἐάν τις διέθετε τὰ ἀπαιτούμενα χρήματα καὶ τὴν συνεργασίαν ὡρισμένων κυβερνήσεων, θὰ ἠδύνατο νὰ κατασκευάσῃ μεγίστην διώρυγα ἀπὸ τοῦ Ἀτλαντικοῦ Ὠκεανοῦ, μέχρι τῆς δυτικῆς ἄκρας τῆς ἐρήμου Σαχάρας, καὶ νὰ διοχετεύσῃ τὰ ὕδατα τοῦ Ὠκεανοῦ, διὰ τῆς βαρύτητος, εἰς τὸ μέγα ἐκεῖνο κοίλωμα τῆς ἐρήμου. Τὸ ἀποτέλεσμα θὰ ἦτο ἡ μεταβολὴ τῶν κλιματικῶν συνθηκῶν πλέον ἢ μιᾶς ἠπείρου. Θὰ ἐπηκολούθουν βροχαί, καὶ θὰ ἐπήγαζον νέοι ποταμοὶ ρεόντες πρὸς τὴν νέαν θάλασσαν. Ἡ συνεχομένη χώρα θὰ μετετρέπετο εἰς εὐφόρους πεδιάδας.

Τὴν ἄγονον ἄμμον θὰ ἀντικαθίστων ἐκτεταμένοι κῆποι καὶ δάση. Ἡ ἐπὶ χιλιάδας ἔτη ἔρημος καὶ ἄγονος ξηρὰ γῆ θὰ μετέβαλλεν ὄψιν.

Καὶ εἰς τὸ μέγα τοῦτο ἀποτέλεσμα θὰ ὡδήγει ἡ ἐκλογὴ καὶ ἡ βούλησις καὶ ἡ πρωτοβουλία τοῦ ἀνθρώπου, ἢ καὶ σεισμός, ὅστις θὰ ἤνοιγε τάφρον δι' ἧς τὰ ὕδατα θὰ ἠδύναντο νὰ εἰσρεύσωσιν εἰς τὴν ἔρημον. Ἀλλ' οὐδεὶς νομος τῆς φύσεως θὰ παρεβιάζετο.

Εἷς Θεὸς προσωπικὸς βεβαίως ἔχει τὴν δύναμιν τοῦ λογικοῦ, ὡς καὶ τὴν βούλησιν, ἐκλογὴν καὶ πρωτοβουλίαν. Εἶναι δὲ λογικὸν νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ Θεὸς ἔχει μὲν τὰς ἰδιότητας ταύτας, ἀλλὰ δὲν τὰς χρησιμοποιεῖ; Ἐὰν ἀρνηθῶμεν τὸ δυνατὸν τῶν θαυμάτων, πρέπει νὰ ἀρνηθῶμεν τὴν ὕπαρξιν προσωπικοῦ Θεοῦ καὶ νὰ γίνωμεν πανθεϊσταί, ἢ νὰ ἀρνηθῶμεν τελείως τὴν ὕπαρξιν Θεοῦ καὶ νὰ γίνωμεν ἄθεοι.

Οἱ πλεῖστοι πιστεύουσιν εἰς τὸ ἀρχικὸν πρῶτον Αἴτιον, τὸ ὁποῖον ἴσως ἀποκαλοῦν Θεόν. Δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι τὸ Πρῶτον Αἴτιον ἐδημιούργησε, διὰ τῆς ἐξελίξεως ἢ ἄλλως, πλάσμα τι μὲ λογικόν, βούλησιν, ἐκλογὴν καὶ πρωτοβουλίαν, ἐνῷ τὸ Πρῶτον Αἴτιον δὲν εἶχε τὰς ἰδιότητας ταύτας; Βεβαίως ὄχι.

Ὁ Χιοὺμ ἰσχυρίσθη ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ συμβῶσι θαύματα. Προϋποθέτει ἄνευ λόγου, ὅτι τὸ θαῦμα ἀποτελεῖ παραβίασιν τῶν νόμων τῆς φύσεως. Ἰσχυρίζεται ὅτι οἱ νόμοι τῆς φύσεως ἀπεδείχθησαν διὰ γενικῶν παρατηρήσεων ἀμετάβλητοι, ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ παραβιασθῶσι, καὶ ὅτι τὰ θαύματα, ὡς ἐκ τῆς φύσεώς των, εἶναι ἀδύνατα· ὅτι οὐδεμία ἀπολύτως μαρτυρία δύναται νὰ πιστοποιήσῃ ὅτι ἐγένοντο θαύματα. Ἀλλὰ περιπίπτει εἰς φαῦλον κύκλον, ὑποθέτων ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ γίνωσι τὰ θαύματα, ἀκριβῶς ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον πρόκειται νὰ ἀποδείξῃ.

Ὁ Χώξλεϋ διαφωνεῖ πρὸς τὸν Χιοὺμ ὡς πρὸς τὸν ὁρισμὸν τοῦ θαύματος

καθ' ὃν ἀποτελεῖ παραβίασιν τῶν νόμων τῆς φύσεως. Εἶναι τόσον σκεπτικὸς ὥστε δὲν παραδέχεται τίποτε ὡς ἀδύνατον. Δὲν γνωρίζει· τὸ γεγονὸς τῶν θαυμάτων, ἢ τὸ δυνατὸν τῶν θαυμάτων δὲν ἀπεδείχθησαν δι' αὐτὸν ἱκανοποιητικῶς. Ὁ Χώξλεϋ ἦτο ἐπιστημονικώτερος καὶ λογικώτερος τοῦ Χιούμ.

Ἀλλ' ὅταν παραδεχθῶμεν τὴν ὕπαρξιν προσωπικοῦ Θεοῦ, πανσόφου καὶ παντοδυνάμου, ἡ δυσκολία αὕτη δὲν ὑφίσταται πλέον. Ὁ προσωπικὸς οὗτος Θεὸς θὰ ἔχῃ, βεβαίως, λογικόν, βούλησιν καὶ πρωτοβουλίαν, ὡς καὶ τὴν δύναμιν νὰ ἐνεργῇ. Εἶναι παράλογον δὲ νὰ πιστεύσωμεν ὅτι Θεὸς πεπροικισμένος μὲ τοιαύτας δυνάμεις δὲν τὰς ἐξήσκησεν ἐπὶ τόσους αἰῶνας. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει θὰ ἦτο Θεὸς ἀνίκανος, ὑπνώττων, νεκρός.

Διὰ τὸν ἄθεον, ὅστις δὲν ἔχει Θεόν, καὶ διὰ τὸν πανθεϊστήν, ὅστις πιστεύει εἰς «ἀπρόσωπον» Θεόν, ἄνευ βουλήσεως ἢ ἐκλογῆς, τὸ φυσικὸν ἀποκλείει τὸ ὑπερφυσικόν. Ἀλλὰ διὰ τὸν πιστεύοντα εἰς Θεὸν—πρόσωπον, ἡ ἔννοια τοῦ φυσικοῦ συμπεριλκλείει τὸ ὑπερφυσικόν.

Ἀλλ' ἐὰν παραδεχθῶμεν τὰς ἀπόψεις τῶν ἀθέων ἢ τῶν πανθεϊστῶν, πῶς θὰ ἐξηγήσωμεν τὴν ὕπαρξιν τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὰς δυνάμεις τοῦ λογικοῦ καὶ τῆς βουλήσεως; Πῶς δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι Θεὸς ἀπρόσωπος, ἢ ἀνύπαρκτος ἐδημιούργησε διὰ φυσικῶν δυνάμεων, τῆς ἐξελίξεως ἢ ἄλλως πως, ἄνθρωπον ἔχοντα δυνάμεις ἀνωτέρας τῶν τοῦ δημιουργοῦ του;

Αὐτὴ ἡ ἐπικυριαρχία καὶ ἰσχὺς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς φύσεως καὶ τῶν δυνάμεών της, πιστοποιεῖ τὴν ὕπαρξιν Θεοῦ μὲ ἀπείρως μεγαλητέραν ἰσχύν. Ὁ ἄνθρωπος ἐν συνεργασίᾳ μὲ τὴν φύσιν ἐκτελεῖ πράγματα **θαυμαστά**, τὰ ὁποῖα ὅμως δὲν εἶναι **θαύματα**.

Ἀλλ' ὁ Θεός, μεταχειριζόμενος τὸν ἄνθρωπον καὶ τὴν φύσιν, ἐνεργεῖ πράγματα θαυμαστά, τὰ ὁποῖα εἶναι **θαύματα**. Ἡ ἐπέμβασις τοῦ Θεοῦ ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὸ θαῦμα. Ἂς θεωρήσωμεν λοιπὸν τὰ θαύματα ὄχι ὡς παραβίασιν τῶν νόμων τῆς φύσεως, ἀλλ' ὡς ἐπέμβασιν τῆς εἰδικῆς βουλήσεως καὶ ἐκλογῆς καὶ δυνάμεως τοῦ Θεοῦ.

Ὁ Χριστὸς εἶπεν, «Ὁ Πατήρ μου ἐργάζεται ἕως τώρα, καὶ ἐγὼ ἐργάζομαι». Ὅπου εἶναι ὁ Θεὸς ἐκεῖ εἶναι καὶ τὰ ἔργα του, ἔργα σωτηρίας καὶ δημιουργίας. Ὅπου εἶναι ὁ Χριστός, ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐκεῖ εἶναι τὰ ἔργα του. Αὐτὴ ἡ φύσις τοῦ Θεοῦ ἀπαιτεῖ τὰ θαύματα ὡς ἐκδήλωσιν τῆς προσωπικότητος καὶ τοῦ ἔργου του. Ἡ φύσις τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ὁμοίως ἀπαιτεῖ θαύματα ὡς ἐκδήλωσιν τῆς θείας αὐτοῦ φύσεως καὶ τῶν ἔργων του.

Ἡ ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ εἶναι τὸ θαῦμα τῶν θαυμάτων. Ὡς ἐλέχθη καὶ ἀπεδείχθη πλειστάκις, εἶναι τὸ κάλλιστα πάντων μαρτυρούμενον γεγονὸς ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Καὶ ἐὰν ἀπορρίψωμεν τὸ γεγονὸς τοῦτο, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποδείξωμεν ἄλλο συμβεβηκὸς ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἱστορίᾳ, διότι δι' οὐδὲν ἄλλο γεγονὸς ἔχομεν τόσας μαρτυρίας.

Τὸ θαῦμα τῆς ἀναστάσεως δὲν ἀπορρίπτεται ὑπὸ τοῦ λογικοῦ ἀλλ' ὑπὸ τῆς διεστραμμένης βουλήσεως τοῦ ἀνθρώπου.

«Ἐάν τις θέλῃ νὰ κάμῃ τὸ θέλημα αὐτοῦ, οὗτος θέλει γνωρίσει».

Ἀλλ' ὁ εἰλικρινὴς σκεπτικιστὴς δὲν εἶναι πείσμων. Λέγει: «Δὲν δύναμαι νὰ πιστεύσω. Δὲν δύναμαι νὰ ἐννοήσω τὰ ἔργα ταῦτα τῆς πίστεως». Καὶ δικαιολογεῖται, καθ' ὅσον ἐν τῇ παρούσῃ του καταστάσει, μακρὰν τοῦ Θεοῦ, εἶναι φυσικὸς ἄνθρωπος καὶ δὲν δύναται νὰ ἐννοήσῃ τὰ τοῦ Θεοῦ. Ἔχει πρὸς τοῦτο ἀνάγκην τῆς πνευματικῆς φύσεως τοῦ Θεοῦ. «Ὁ φυσικὸς ἄνθρωπος δὲν δέχεται τὰ τοῦ πνεύματος τοῦ Θεοῦ· διότι εἶναι μωρία εἰς αὐτόν, καὶ δὲν δύναται νὰ γνωρίσῃ αὐτά· διότι πνευματικῶς ἀνακρίνονται» (Α' Κορ. β'. 14). Ἀλλ' ὁ Θεὸς εἶναι ἕτοιμος νὰ δώσῃ τὴν πνευματικὴν κρίσιν εἰς τὸν εἰλικρινῶς αἰτοῦντα. Οὕτως ἐὰν δεχθῇ τὸν Χριστόν, θὰ ἴδῃ καὶ θὰ γνωρίσῃ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον δὲν ἠδύνατο νὰ ἐννοήσῃ πρότερον.

Ἐάν τις παραδεχθῇ τὸ θαῦμα τῆς Ἀναστάσεως, θὰ ἐπακολουθήσῃ κατὰ φυσικὴν συνέπειαν καὶ ἡ πίστις εἰς τὰ ἄλλα ἐν τῇ Γραφῇ ἀναφερόμενα θαύματα.

Ἔχομεν καὶ σήμερον ἐπιβεβαίωσιν τῶν θαυμάτων; Βεβαιότατα. Ὁ Ἰουδαῖος εἶναι διαρκὲς θαῦμα, ἀκαταμάχητον ἐπιχείρημα διὰ τὴν ἀλήθειαν τῶν Γραφῶν. Ἀλλὰ ἔχομεν καὶ ἄλλα θαύματα.

Ἡ ἀναγέννησις ἢ νέα ζωή, ἡ ἀναμορφωτικὴ δύναμις τοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ βίῳ τῶν ἀνθρώπων, εἶναι θαῦμα πνευματικόν, διὰ τὸ ὁποῖον ἔχομεν ἀφθόνους καὶ πειστικὰς ἀποδείξεις.

Διὰ ποίας δυνάμεως ὁ μέθυσος καὶ ὁ ἄσωτος μεταβάλλονται εἰς σοβαρὰ καὶ χρηστὰ μέλη τῆς κοινωνίας; Διὰ ποίας ἀρά γε δυνάμεως μεταβάλλεται ὁ ἀνήθικος καὶ διεφθαρμένος εἰς ἄνθρωπον ἁγνόν; Διὰ ποίας δυνάμεως ὁ ἄθεος καὶ ἄπιστος γίνεται πιστὸς καὶ ἀγαπᾷ καὶ ὑπηρετεῖ τὸν Θεόν; Πόθεν ἡ δύναμις αὕτη, εἰμὴ ἀπὸ Θεοῦ, καὶ τί ἄλλο εἶναι αὕτη εἰμὴ θαῦμα;

T. T. Holloway.

ΠΩΣ ΒΟΗΘΟΥΝ ΟΙ ΑΜΕΡΙΚΑΝΟΙ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΝ

Ἡ ἀρωγὴ τῶν Ἀμερικανῶν δολλαριούχων πρὸς τὴν παιδείαν εἶναι κάτι τὸ ἀξιοθαύμαστον καὶ εἰς οὐδεμίαν ἄλλην χώραν παρατηρεῖται τόση προθυμία ἐκ μέρους τῶν πλουσίων, ὅπως προσφέρουν πᾶν ὅ,τι δύνανται, χάριν τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως τοῦ τόπου των.

Τὰ δολλάρια τῶν διαφόρων «βασιλέων» διατίθενται ἀφθόνως πρὸς καταπολέμησιν δύο ἐκ τῶν κυριωτέρων ἐχθρῶν τοῦ ἀνθρώπου: Τῆς ἀσθενείας καὶ τῆς ἀμαθείας. Καθημερινῶς ἀγγέλλονται νέαι δωρεαὶ ἐκ μέρους Ἀμερικανῶν πολυταλάντων πρὸς διάφορα ἱδρύματα ἐκπαιδευτικά, καλλιτεχνικά, θεραπευτικά. Ἐσχάτως εἰσέτι ὁ καπνοβιομήχανος κ. Τζέϊμς Ντιοὺκ ἐδώρησε 40.000.000 δολλάρια (περίπου 2.300.000.000 δραχμὰς) πρὸς ἵδρυσιν ἑνὸς μεγάλου κολλεγίου. Τὴν ἰδίαν ἡμέραν καθ' ἣν καθίστατο γνωστὴ ἡ δωρεὰ αὕτη, ὁ πολυεκατομμυριοῦχος Τζὼρζ

Ἤστμαν, διευθυντὴς τῆς γνωστῆς φωτογραφικῆς Ἑταιρείας Ἤστμαν — Κόντακ, ἐδώρησε 12.500.000 δολλάρια ὑπὲρ τῆς παιδείας. Καὶ ἀμέσως κατόπιν, ἕτερος πολυταλαντοῦχος, ὁ Τζῶρτζ Μπαίηκερ ἐδώρησε μὲ τὴν σειράν του ἀρκετὰ ἑκατομμύρια ἐπίσης διὰ τὴν παιδείαν καὶ εἰδικῶς διὰ τὰς ἐπαγγελματικὰς σχολάς. Τί ποσὰ ἔχουν δωρηθῇ οὕτως εἰς τὰς Ἡνωμ. Πολιτείας ἀπὸ τοὺς πλουσίους διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν εἶνε σχεδὸν ἀδύνατον νὰ προσδιορισθῇ. Μόνον κατὰ τὰ τελευταῖα δέκα πέντε ἔτη ὑπολογίζεται ὅτι ὑπερέβησαν τὰ 2.000.000.000 δολλάρια, κατὰ τοὺς μετριωτέρους ὑπολογισμούς. Αἱ μεγαλοπρεπέστεραι δωρεαὶ εἶνε αἱ τοῦ Τζῶν Ρόκφελλερ, ἀνερχόμεναι εἰς τὸ τεράστιον ποσὸν τῶν 600.000.000 δολλαρίων (περίπου 35.000.000.000 δραχμῶν !). Ὁ Ἀνδρέας Καρνέγκι ἔρχεται δεύτερος εἰς τὴν σειρὰν αὐτὴν τῶν εὐεργετῶν, οἱ ὁποῖοι μὲ τὴν οἰκονομικήν των ὑποστήριξιν συνετέλεσαν τόσον πολὺ εἰς τὴν πρόοδον τῶν ἐπιστημῶν, τῶν τεχνῶν καὶ τῶν γραμμάτων. Ὁ κατωτέρω πίναξ δίδει μερικὰ ποσὰ ἐκ γνωστῶν δωρεῶν, χωρὶς νὰ ἦναι αὐτὰ καὶ τὰ μόνα :

	Δολλάρια
Τζῶν Ρόκφελλερ	600.000.000
Ἀνδρέας Κάρνεζι	400.000.000
Χέρνι Φρὶκ	85.000.000
Μ. Σ. Χέρσεϊ	60.000.000
Τζῶρτζ Ἤστμαν	60.000.000
Πίερποντ Μόργκαν	50.000.000
Τζέϊμς Ντιοὺκ	45.000.000
Κυρία Ρῶσελ Σεΐτζ	40.000.000
Βενιαμὶν Ἄλτμαν	35.000.000
Τζῶρτζ Μπέϊκερ	15.000.000

Πλεῖστα ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω ποσὰ εἶνε ἁπλῶς ὑποθετικά. Οὕτω δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ κανεὶς ὑπολογισμὸς ἐπὶ τῆς ἀνυπολογίστου ἀξίας τῶν ἀμυθήτων θησαυρῶν τέχνης, οὓς παρεχώρησεν εἰς τὸν λαὸν τῆς Νέας Ὑόρκης ὁ Πιέρποντ Μόργκαν, οὔτε ἐπὶ τῆς θαυμασίας συλλογῆς τοῦ Ἄλτμαν, τὴν ὁποίαν ἐπίσης ὁ ἑκατομμυριοῦχος οὗτος ἐδώρησεν εἰς τὴν Ν. Ὑόρκην. Ὡσαύτως ὑπάρχουν ἑκατοντάδες πλουσίων, οἱ ὁποῖοι ἐχορήγησαν ὑπὲρ τῆς παιδείας ποσὰ ἄνω τοῦ ἑκατομμυρίου.

Ὑπολογιζομένου, συμφώνως πρὸς τὰς τελευταίας στατιστικὰς εἰς 350.000.000.000 δολλαρίων τοῦ ἐθνικοῦ πλούτου τῶν Ἡνωμ. Πολιτειῶν καὶ εἰς 2.000.000.000 τοὐλάχιστον δολλαρίων τῶν γενομένων διαφόρων ὑπὲρ τῆς παιδείας δωρεῶν, ἐξάγεται ὅτι αὗται ἀποτελοῦν ἄνω τοῦ $^1/_2$ % τοῦ ἐθνικοῦ πλούτου.

Εἰς τὴν ἰατρικήν, τὴν πρόοδον αὐτῆς καὶ τὴν ἀνακάλυψιν πλείστων φαρμάκων καὶ θεραπευτικῶν μέσων οἱ Ρόκφελερ ἔχουν συντελέσει ὅσον οὐδεὶς ἄλλος. Τὸ περίφημον Ἰνστιτοῦτον Ρόκφελερ καὶ διάφορα ἄλλα, ἀπὸ τὸν ἴδιον δισεκατομμυριοῦχον συντηρούμενα ἱδρύματα, ἐχορήγησαν ἑκατομμύρια ἐπὶ ἑκατομμυρίων διὰ τὴν πρόοδον τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Τὰ σημαντικὰ ἀποτελέσματα εἰς ἃ κατέληξαν τόσον περιώνυμοι ἐπιστήμονες, ἐργαζόμενοι ὑπὸ τὴν

προστασίαν τῶν ἀνωτέρω ἱδρυμάτων, ἴσως δὲν θὰ ἦσαν σήμερον πραγματικότης, ἄνευ τῆς γενναιοδωρίας τοῦ ἀμερικανοῦ αὐτοῦ Κροίσου.

Πολλοὶ ἄλλοι εἶχον ἱδρύσει νοσοκομεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα οἱ σοφοὶ ἐργάζονται καὶ μελετοῦν ἐν ἀνέσει, ἔχοντες πᾶσαν ὑλικὴν ὑποστήριξιν καὶ οὕτω τὰ ἑκατομμύρια τῶν Ἀμερικανῶν δολλαριούχων ρέουν κατὰ ἑκατοντάδας διὰ τὸ εὐεργετικὸν ἔργον τῆς προόδου.

Ὁ κ. Μίλτων Χέρσεϋ, ὁ μεγαλοβιομήχανος σοκολάτας, ἀφῆκε π.χ. ὁλόκληρον τὴν ἐξ 60.000 000 δολλαρίων περιουσίαν του εἰς μίαν σχολὴν ἡ ὁποία ἔχει τὴν ἀποστολὴν νὰ πέμπῃ παντοῦ εἰς τὸν κόσμον τοὺς μαθητάς της, νὰ τοὺς χορηγῇ ἄφθονα τὰ ὑλικὰ μέσα καὶ νὰ ἀπαιτῇ ἀπὸ αὐτοὺς νὰ καταστῶσιν ὠφέλιμοι καὶ καλοὶ πολῖται. Τὸ κτίριον τῆς σχολῆς αὐτῆς εἶναι σχεδὸν ἕτοιμον καὶ ὡς πρώτη σειρὰ θὰ ἐγγραφῶσι χίλιοι μαθηταί.

Τὰ μεγαλείτερα ποσὰ ἐδωρήθησαν διὰ τὴν ἀνωτέραν ἐκπαίδευσιν, διότι εἰς τὰς Ἡν. Πολιτείας αὕτη στοιχίζει πολὺ ἀκριβὰ καὶ μόνον διὰ τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας καὶ τῆς ὑλικῆς ὑποστηρίξεως τῶν πλουσίων καθίσταται δυνατὸν εἰς τὰ τέκνα τοῦ λαοῦ νὰ ἀκολουθήσουν πανεπιστημιακὰ μαθήματα καὶ νὰ ἀναπτυχθοῦν εὐρύτερον εἰς τοὺς διαφόρους κλάδους τῆς Ἐπιστήμης καὶ τῶν Τεχνῶν.

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΖΗ ΚΑΙ ΜΕΤΑ ΘΑΝΑΤΟΝ

(Ἐκ τοῦ Ἀγγλικοῦ).

Κατ' αὐτὰς ἐδημοσιεύθη εἰς Ἀγγλικόν τι περιοδικὸν τὸ ἑξῆς ἄρθρον ὑπὸ τοῦ Σὲρ Ὀλιβέρου Λότζ, ὅπερ εἶναι ἄξιον ἀναγνώσεως εἰς τὰς παρούσας πονηρὰς ἡμέρας τοῦ ὑλισμοῦ, ὡς μαρτυρία ἑνὸς διασήμου ἀνθρώπου πολυμαθοῦς μέν, ἀλλὰ μὴ ἀποδεχομένου πολλὰς διδασκαλίας τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ὑπὲρ τῆς πέραν τοῦ τάφου ζωῆς.

Τὸ ὑλικὸν σῶμά μας φθείρεται καὶ ἐγκαταλείπεται. Τίποτε τὸ ὑλικὸν δὲν εἶναι αἰώνιον· ἀργὰ ἢ γρήγορα φθίνει. Ἡ ψυχὴ ὅμως ἑνὸς πράγματος δὲν εἶναι εἰς τὴν ὑλικήν του παρουσίαν.

Τὸ ὑλικὸν μέρος μιᾶς εἰκόνος εἶναι τὸ πανὶ καὶ τὰ χρώματα. Τίποτε ἄλλο δὲν θ' ἀνακαλύψῃ τὸ μικροσκόπιον. Ἀλλ' ἀπὸ τὴν ἐξέτασιν αὐτὴν διαφεύγει ἡ «εἰκών», ἡ «ψυχή» ἡ ἔννοια—ἡ π ρ α γ μ α τ ι κ ό τ η ς ἐξατμίζεται ὅταν τὸ ὑλικὸν ἀντικείμενον ἐξετάζεται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ μὲ τὸ ἀνθρώπινον σῶμα. Ἀνατέμνοντες αὐτὸ θὰ εὕρητε μῦς, ἀρτηρίας καὶ νεῦρα — ἕναν θαυμάσιον μηχανισμόν. Ἀλλὰ διὰ τῆς ἐξετάσεως ταύτης οὔτε ψυχὴν οὔτε νοῦν θὰ ἀνακαλύψητε.

Τὸ πνεῦμα χρησιμοποιεῖ τὴν ὕλην καὶ δεσπόζει ταύτης. Τὴν μεταχειρίζεται

ὡς ὄργανον ἐκφράσεως, ἀλλ' ἀποτελεῖ θανάσιμον ἁμάρτημα τὸ νὰ ταυτίζωμεν τὴν σκέψιν καὶ τὴν πραγματικότητα μὲ τὸ σύνολον τῶν ἀτόμων. Ὁ ἐγκέφαλος εἶνε μία πολτώδης μάζα ὕλης, μυστηριωδῶς κατασκευασμένη κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ ἐργάζεται διὰ τὴν σκέψιν, νὰ δέχεται καὶ μεταβιβάζῃ ἐντυπώσεις· ἀλλ' ὁ ἐγκέφαλος δὲν σκέπτεται, δὲν σχεδιάζει, δὲν βλέπει, δὲν ἀκούει. Μόνον ὁ νοῦς ἐπιτελεῖ ταῦτα. Ὁ ἐγκέφαλος εἶνε τὸ ὄργανόν του. Ἄνευ αὐτοῦ καὶ τοῦ νευρικοῦ καὶ μυϊκοῦ συστήματός του, δὲν θὰ εἴχομεν τὴν δύναμιν νὰ κινήσωμεν τὴν ὕλην καὶ συνεπῶς δὲν θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ ὁμιλήσωμεν ἢ γράψωμεν ἢ νὰ μεταβιβάσωμεν τὰς ἐντυπώσεις μας ἢ ἐκφράσωμεν τὰς σκέψεις μας.

Ὁλόκληρον τὸ ὑλικὸν ἡμῶν σῶμα εἶνε σύνολον ἀτόμων προσηρμοσμένων κατὰ τοιοῦτον ἐπιδέξιον τρόπον, ὥστε ν' ἀποτελοῦν θαυμάσιον μηχανισμὸν ἐξόχου προσαρμογῆς. Ἕκαστον ἄτομον ἔχει ἰδιαίτερον προορισμόν, ἰδικήν του λειτουργίαν, ζῶμεν δὲ διὰ συνεργασίας καὶ τῆς ἁρμονικῆς λειτουργίας τοῦ συνόλου. Ἰδοὺ πῶς ζῶμεν ἐδῶ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ πῶς καθιστῶμεν ἑαυτοὺς γνωστοὺς καὶ εἰς τοὺς ζῶντας ὑπὸ τὰς ἰδίας συνθήκας.

Τὰ μόρια τ' ἀποτελοῦντα τὸ σῶμα ἡμῶν συνελέγησαν ἀπὸ τὰς φυτικὰς καὶ ζωϊκὰς οὐσίας καὶ προσηρμόσθησαν ὑπὸ τῆς ἐσωτερικῆς ἢ ψυχικῆς ὀντότητος, ἣν δυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν ζωὴν ἢ ψυχὴν καὶ τὴν ὁποίαν δὲν δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν. Ἐν αὐτῷ ὅμως κεῖται τὸ ἐγώ, ὁ χαρακτήρ, ἡ μνήμη—οὐχὶ εἰς τὸν μηχανισμόν.

Τὸ αὐτὶ δὲν ἀκούει· εἶνε ἁπλῶς τὸ ὄργανον τῆς ἀκοῆς. Εἶνε μηχάνημα, ὅπως καὶ τὸ τηλέφωνον.

Τὸ μάτι δὲν βλέπει—δὲν βλέπει περισσότερον ἀπὸ ὅσον μιὰ φωτογραφικὴ μηχανή. Ἡμεῖς ἀκούομεν καὶ βλέπομεν διὰ τῶν ὀργάνων τούτων, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν καλοὺς ἀποδέκτας. Ἐρεθίζονται διὰ τῶν παλμικῶν κινήσεων, ὅλως δὲ παραδόξως δυνάμεθα νὰ διερμηνεύσωμεν τὰς δονήσεις ταύτας.

Διερμηνεύομεν τὰς ἐντυπώσεις τῶν αἰσθήσεων δι' ἑνὸς τοπείου ἢ ποιήματος ἢ ἄλλου ἔργου τέχνης. Ὅταν ἀκροώμεθα ἑνὸς λόγου, τὸ μόνον ποῦ δεχόμεθα εἶνε παλμικαὶ κινήσεις τοῦ ἀέρος. Αἱ αἰσθήσεις τῶν ζώων δέχονται τὸ ἴδιον, ἀλλὰ δὲν ἔχουν τὸν νοῦν, ὅπως διερμηνεύσουν ταύτας.

Ἡ ἱκανότης πρὸς τὸ διερμηνεύειν εἶνε καταπληκτική. Ἐμάθομεν διὰ καταλλήλων μέσων νὰ ἑρμηνεύωμεν κύματα τοῦ αἰθέρος μὲ ἁρμονίαν. Ἀλλὰ τὸ νὰ συγχέωμεν τὴν πραγματικὴν ὕπαρξίν μας μὲ τὸ ὄργανον εἶνε ἁπλούστατα μωρόν. Τὸ ὄργανον, ὅπως θὰ δείξωμεν κατωτέρω, φθείρεται, θνήσκει, ἀλλ' ἡ πραγματική μας ὕπαρξις, τὸ ἐγώ μας δὲν ἀποθνήσκει, εἶνε ἀθάνατον.

Ἀκόμη καὶ ἡ μορφή, τὸ σχῆμα, τοῦ σώματός μας δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τίποτε ὑλικόν, δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ εἶδος τῆς τροφῆς ποὺ παρέχομεν εἰς αὐτὸ—ὅπως συμβαίνει εἰς τὸ σχῆμα ἑνὸς κρυστάλλου—ἡ ἰδία τροφὴ θὰ ἠμποροῦσε ἐξ ἴσου νὰ παραγάγῃ μιὰν κότταν ἢ ἕνα χοῖρον. Οὔτε τὰ μόρια ἔχουν προσωπικότητα ἢ ὑπάρχει τοιαύτη εἰς τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον εἶνε προσηρμοσμένα. Ἡ προσωπικὴ ὀντότης ἀνήκει εἰς τὴν ψυχήν, τὴν ἐμψυχοῦσαν, ἐμφυσῶσαν ζωὴν ἀρχήν, ἡ ὁποία τὰ συνηρμολόγησε καὶ ἥτις ὁρίζει εἰς ἕκαστον μέρος τὴν λειτουργίαν του.

Τὸ πρωτοπλασματικὸν κύτταρον, τὸ εἰσερχόμενον εἰς τὸ αἷμα διαρκούσης τῆς πέψεως, μεταβαίνει εἰς κάποιον μέρος τῶν ἱστῶν καὶ ἐκεῖ, ἀναλόγως τῆς θέσεως εἰς τὴν ὁποίαν εὑρίσκεται, κανονίζεται καὶ ἡ ἐνέργειά του. Ἐδῶ συμβάλλει εἰς τὴν κατασκευὴν μιᾶς τριχός, ἑνὸς ὄνυχος, ἑνὸς μυῶνος ἢ δέρματος. Πληγώσατε τὸ δέρμα καὶ ἀποκαθίσταται ταχέως, κόψατε ἕνα νεῦρον καὶ θὰ ἰαθῇ πάλιν. Ἀξιοθαύμαστος εἶνε ὁ μηχανισμὸς αὐτὸς—τελείως πέραν τῆς δυνάμεώς μας ὅπως τὸν ἐννοήσωμεν. Ποῖος διὰ τῆς σκέψεως θὰ ἠμποροῦσε νὰ κάμῃ ὥστε νὰ φυτρώσῃ ἕνα δόντι ἢ μιὰ τρίχα!

Ἡ φυσικὴ καὶ μηχανικὴ λειτουργία τοῦ μηχανισμοῦ αὐτοῦ ἠμπορεῖ νὰ μελετηθῇ, ἀλλ' ἡ ἐνδόμυχος, ἡ καθοδηγοῦσα, ἡ κυριαρχοῦσα δύναμις διαφεύγει τὴν γνῶσιν μας. Ὅλα πειθαρχοῦν εἰς τὸν νόμον καὶ τὴν τάξιν· οἱ νόμοι ἠμποροῦν νὰ διατυπωθοῦν κατὰ τρόπον συγκεκριμένον, ἡ μέθοδος νὰ παρατηρηθῇ καὶ περιγραφῇ ὑπὸ ἐπιδεξίων παρατηρητῶν — ἀλλ' ὅλα αὐτὰ εἶνε μηχανισμός. Ὁμοίως θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ σπουδάσωμεν τὴν συγκρότησιν μιᾶς γεφύρας ἢ τὴν σύνθεσιν μιᾶς μηχανῆς ἢ συσκευῆς ἀσυρμάτου, ἀλλὰ ἐκεῖνος ποὺ συνέλαβε τὸ σχέδιον, ποὺ τὸ ἐξετέλεσε δὲν εἶνε ὁρατός.

Τὸ νὰ ταυτίζωμεν τὴν ἐμψυχοῦσαν δύναμιν μὲ τὸ ὑλικὸν μέσον, εἶνε ὡσὰν νὰ κλείωμεν τὰ μάτια πρὸς τὴν πραγματικότητα. Ἕνα βιολὶ εἶν' ἕνα ὄργανον, ἀλλ' ἡ μουσικὴ χρειάζεται μουσικόν, παίκτην.

Ὁ ἑαυτός μας δὲν εἶνε ὕλη· χρησιμοποιοῦμεν τὴν ὕλην καὶ τὴν ἀπορρίπτομεν. Τὸ σῶμα εἶνε τὸ ὄργανόν μας, διαρκεῖ μόνον ὡρισμένον χρόνον καὶ ἔπειτα θάπτεται ἢ καίεται. Ἔπαιξε τὸν ρόλον του καὶ τὰ ἐξ ὧν συνετέθη μόρια ἠμποροῦν νὰ χρησιμεύσουν τώρα εἰς ἄλλον ὀργανισμόν.

Ἡμεῖς ὅμως οἱ ἴδιοι οὐδέποτε κατερχόμεθα εἰς τὸν τάφον· συνεχίζομεν μίαν οὐδέποτε διακοπεῖσαν ὕπαρξιν. Πιθανὸν νὰ ἔχωμεν ἄλλο μέσον ἐκδηλώσεως, ἐκφράσεως—ἄλλο σῶμα—ἂν καὶ ὄχι καμωμένον πλέον ἀπὸ ὅ,τι ὀνομάζομεν ὕλην. Τὸ παλαιὸν ὑλικὸν σῶμα εἶνε νεκρόν, δὲν ὑπάρχει πλέον, οὐδέποτε δύναται ν' ἀνασυσταθῇ ὑφ' ἡμῶν.

Ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι παρουσιάζονται εἰς μίαν ὑλικὴν ἄποψιν τῆς ὑπάρξεως καὶ κλείουν τὰ μάτια των εἰς τὴν πραγματικότητα, κατ' ἀνάγκην ἔχουν πολὺ περιωρισμένην καὶ χαμηλὴν ἰδέαν περὶ τοῦ προορισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ πιστεύουν ὅτι τὰ περὶ ἐπιβιώσεως ἀποτελοῦν ἀνοησίας. Ἂν ὁ ἐγκέφαλος εἶνε ὁ νοῦς, ἂν ὅλη ἡ μνήμη εἶνε ἀποθηκευμένη ἐκεῖ μέσα, ἂν δὲν εἶνε μόνον τὸ ὄργανον παραγωγῆς καὶ ἐκφράσεως σκέψεων καὶ ἰδεῶν, ἀλλ' εἶνε αὐτὲς καὶ ὁ ἄνθρωπος—παράδοξος ὑπόθεσις—τότε πράγματι εἴμεθα ἀσθενῆ, ἐφήμερα πλάσματα, ζῶντα τὰς ἑκατοντάδας τῶν μηνῶν, ποὺ ἔχομεν νὰ ζήσωμεν καὶ ἔπειτα ἐπιστρέφοντα εἰς τὸ χῶμα, ἐξ οὗ προήλθομεν. Ἕνα περίεργο παιγνίδι χωρὶς συνέχειαν, χωρὶς νόημα. Κάθε ἐλπίς, πίστις καὶ ἔλεος, κάθε χαρὰ καὶ λύπη καὶ αὐτοθυσία πηγαίνουν δηλαδὴ χαμένα, ἐξαλείφονται καὶ σβύνουν ὡς ἕνα παραμύθι, ποὺ ἐτελείωσε.

Ἀντιθέτως πρὸς αὐτά, ποία εἶνε ἡ ἀλήθεια; Ἡ ἀλήθεια εἶνε ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶνε θνητός, ὅτι ἡ προσωπικότης του, τὸ ἐγώ του δὲν φθείρεται, δὲν φθίνει, ὅτι ἔχομεν μίαν διαρκῆ ὕπαρξιν πέραν τῆς ζωῆς τοῦ ὑλικοῦ, σαρκίνου ὀργανισμοῦ, τὸν

ὁποῖον ἐκληρονομήσαμεν ἀπὸ τὴν λοιπὴν ζωϊκὴν πλάσιν· ὅτι τὸ ἐμψυχοῦν, κυριαρχοῦν πνεῦμα, πραγματικῶς ἀποτελεῖ τὸν ἑαυτόν μας καὶ ὅτι τοῦτο ἐπιζῇ ἀνεξαρτήτως τοῦ τί δύναται νὰ συμβῇ εἰς τὸ σῶμα, ὑπόκειται δὲ μόνον εἰς τὰ κακὰ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἠμποροῦν νὰ προσβάλουν καὶ βλάψουν τὴν ψυχήν· ὅτι εἴμεθα ἱκανοὶ νὰ φθάσωμεν εἰς ἀφάνταστα ὕψη καὶ νὰ κατέλθωμεν εἰς ὄχι ὀλιγώτερον βαθείας ἀβύσσους.

Τὸ μόνιμον, ἄφθαρτον ἀνθρώπινον στοιχεῖον εἶνε ὁ χαρακτὴρ—ἡ θέλησις. Ἰδοὺ τί καθορίζει τὸν προορισμὸν τοῦ ἀνθρώπου. Ἔχομεν ὑψωθῆ ὑπεράνω τοῦ μηχανισμοῦ, δὲν τρέχομεν περιωρισμένοι ἐπάνω εἰς σιδηρᾶς ράβδους, ὅπως ἕνα τρὰμ—εἴμεθα ἐλεύθεροι νὰ κανονίσωμεν τὸν δρόμον μας, καὶ τὴν πορείαν μας, νὰ ἐκλέξωμεν τὸ μονοπάτι ποὺ θ' ἀκολουθήσωμεν. Πολλοὶ ἐξ ἡμῶν εἶνε εὐχαριστημένοι ἐφ' ὅσον ἠμποροῦμεν ν' ἀποφεύγωμεν τὰ ἐμπόδια καὶ νὰ προχωρεῦμεν εἰς ἀνοικτήν, εὐρεῖαν ὁδόν, ἀλλ' ἄλλοι ἠμποροῦν νὰ ἐπιτελέσουν πολὺ περισσότερα. Ἔχουν, θὰ ἔλεγε κανείς, πτερά, ἠμποροῦν νὰ ὑψωθοῦν ὑπεράνω τῶν κονιορτοβριθῶν ἀτραπῶν τῆς κοινῆς ζωῆς, τοὐλάχιστον διά τινας στιγμάς. Ἠμποροῦν νὰ πετάξουν πρὸς τὰς σφαίρας τῆς ἐλευθερίας καὶ ὡραιότητος, ἠμποροῦν νὰ ψάλλουν ὅπως ὁ κορυδαλός, καλοῦντες ἡμᾶς τοὺς πτωχοὺς συρομένους εἰς τὸ χῶμα, ὅπως συμμετάσχωμεν εἰς τὸ ἔκπαγλον, μεγαλοπρεπές, θαμβωτικὸν θέαμα τοῦ σύμπαντος, τὸ ὁποῖον τὸ διαπεραστικὸν μάτι των ἀρχίζει ν' ἁρπάζῃ μὲ μίαν φευγαλέαν ματιά.

Ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶνε τελείως ἀνεπτυγμένος ἄνθρωπος ἀκόμη, ἀφοῦ μόνον ὀλίγοι ὑπερτεροῦν τοὺς συνανθρώπους των· θὰ ἔλθῃ ἡμέρα ἀναμφιβόλως καθ' ἣν ὅλοι θὰ δυνηθοῦν νὰ κατανοήσουν τὸν ὑψηλὸν προορισμόν των. Μέγα μέρος τῆς σημερινῆς ἀνησυχίας εἰς τὸν ἄνθρωπον ἀποτελεῖ προσπάθειαν ἀναρριχήσεως πρὸς κάτι ὑψηλότερον, εἶνε τὸ αἴσθημα ὅτι ὁ παρὼν κόσμος δὲν εἶνε τὸ πᾶν, ὅτι ἡ μόρφωσις εἶνε κάτι διὰ τὸ ὁποῖον ἀξίζει κανεὶς ν' ἀγωνισθῇ, ὅτι ὑπάρχουν ἐπιβραβεύσεις πέραν τοῦ σκοποῦ τοῦ ἐπιδιωκομένου ὑπὸ τοῦ κοινοῦ ἀνθρώπου τῆς σήμερον. Τρομεραὶ πλάναι περισφίγγουν μερικὰς ἐκ τῶν προσπαθειῶν τούτων· ὁ ἐγωϊσμὸς κατατρώγει καὶ φθείρει τὰ ἰδανικά. Ἀλλ' ἀργὰ ἢ γρήγορα ὅλ' αὐτὰ θὰ διορθωθοῦν.

Ἡ ἀνθρωπότης εἶνε στοιχειωδῶς ἀκόμη πολιτισμένη. Ἔχομεν πολὺ μακρὸν δρόμον νὰ διανύσωμεν εἰσέτι. Ἀλλ' ἔχομεν καιρόν. Διὰ τὸ ἄτομον καὶ διὰ τὴν φυλὴν ἀκόμη ὑπάρχει μεγαλοπρεπὲς μέλλον ἀναμένον. Καὶ ἂν στρέψωμεν τὴν κεφαλὴν σταθερῶς πρὸς τὴν εὐθεῖαν ὁδὸν καὶ ἀναζητήσωμεν τὴν ὁδηγίαν, ἡ ὁποία ἀσφαλῶς ἔρχεται, ἂν προσπαθήσωμεν νὰ ἐξακριβώσωμεν ποία εἶνε ἡ πραγματικὴ σημασία τῆς ὑπάρξεως καὶ ἁρμονίσωμεν τὴν θέλησίν μας πρὸς τὴν προσπάθειαν ἐκείνην, τὴν ὁποίαν πιστεύομεν θείαν, τότε θὰ φθάσωμεν εἰς τὴν εἰρήνην καὶ εἰς τὴν τελείαν ἐλευθερίαν.

Ὁμιλῶ περὶ βοηθείας ἢ ὁδηγίας. Καὶ τοῦτο εἶνε πραγματικότης· δὲν μᾶς ἔχει ἐπιβληθῆ, ἀλλ' ἠμπορεῖ νὰ μᾶς δοθῇ ἂν τὴν ζητήσωμεν. Μεγάλα πλήθη ἔζησαν καὶ ἠγωνίσθησαν ἐπὶ τῆς γῆς ταύτης, χωρὶς νὰ ἐξαφανισθοῦν τελείως. Ὑπάρχει ἀρκετὸς χῶρος εἰς τὸ σύμπαν, ὅπου τίποτε τὸ πραγματικὸν δὲν παύει ποτὲ νὰ ὑπάρχῃ. Ἠμπορεῖ νὰ πηγαίνῃ ἐκεῖ ποῦ οὐδέποτε θὰ φθάσῃ ἡ γνῶσίς μας, ἀλλ' ὑπάρ-

χει. Ἀκόμη καὶ τὰ ἄτομα τῆς ὕλης φαίνονται ἀθάνατα. Κάθε ἐνέργεια, κάθε μόριον ἐνεργείας διατηρεῖται. Δὲν ὑπάρχει καταστροφή, ἀλλὰ μόνον ἀλλαγή. Τοῦτο συμβαίνει καὶ εἰς ὅλους ὅσον ἔζησαν καὶ ἀπῆλθον τῆς γῆς ταύτης. Καὶ γνωρίνομεν πόσον μερικοὶ ἐξ αὐτῶν ἔδρασαν καὶ ἐπόνεσαν ὅπως βοηθήσουν τὴν ἀνθρωπότητα.

Καὶ νομίζετε ὅτι δὲν δρῶσι πλέον, δὲν μοχθοῦν, ἀλλ' ἀναπαύονται καὶ μᾶς ἀφίνουν ἐγκαταλελειμμένους καὶ ἐρήμους; Ὄχι! Δὲν εἴμεθα μόνοι. Ἡμεῖς εἴμεθα μερικοὶ ἐξ ἐκείνων, οἵτινες ἀγωνίζονται πρὸς ἐπίτευξιν καλλιτέρων συνθηκῶν. Μία ἰσχυροτάτη στρατιὰ ἐργάζεται—ὄχι εἰς τὸ ἔργον τῆς καταστροφῆς, ἀλλ' εἰς τὸ ἔργον τῆς ἀναγεννήσεως, βοηθείας, καθοδηγήσεως.

Δὲν ἐγκατέλειψαν τὸν ἀγῶνα, τὸν συνεχίζουν ἀκόμη. Παρακολουθοῦν τὸν ἰδικόν μας ἐξ ὑψηλοτέρας κορυφῆς, βλέπουν τὰ λάθη καὶ τὰ ἁμαρτήματά μας, θλίβονται δι' αὐτὰ καὶ εἶναι πρόθυμοι νὰ τείνουν χεῖρα βοηθείας πρὸς πάντα, ὅστις πραγματικῶς τὴν ζητεῖ. Ὅλοι καὶ ὅλα ἀναμφιβόλως ὑπακούουν εἰς μίαν Ἀνωτέραν Δύναμιν, ἡ ὁποία εἶναι πέραν τῆς ἀντιλήψεώς μας καὶ ἥτις ὅμως ἐργάζεται σύμφωνα μὲ ὡρισμένους νόμους καὶ διὰ φυσικῶν μέσων κατὰ τρόπον ποῦ δὲν ἠμποροῦμεν νὰ κατανοήσωμεν, ἀλλὰ τῆς ὁποίας τὴν παρουσίαν προθύμως ἀναγνωρίζομεν καὶ αἰσθανόμεθα.

Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ Ο ΛΑΟΣ

ΠΩΣ ΔΥΝΑΤΑΙ ΝΑ ΣΩΘΗ ΤΟ ΕΘΝΟΣ

Ὁ θεμελιωτὴς τοῦ Χριστιανισμοῦ ἔζησε μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων ὡς ἐργατικὸς ἄνθρωπος. Οἱ γνωρίσαντες τὸν Ἰησοῦν ἀπὸ τῆς παιδικῆς του ἡλικίας, ἐκάλουν Αὐτὸν «ὁ Τέκτων» (Μάρκ. ς'. 3). Κατὰ τὰ τρία τελευταῖα δ' ἔτη τῆς ἐπιγείου ζωῆς Του ἀφιέρωσεν Ἑαυτὸν εἰς δύο ἀσχολίας, τὰς ὁποίας ἡμεῖς συγκαταλέγομεν μεταξὺ τῶν ἐπαγγελμάτων – δηλ. εἰς τὸ διδάσκειν καὶ εἰς τὸ θεραπεύειν. Οὐχὶ ὅμως ἐπὶ πληρωμῇ. Πλεῖστοι ἐκ τῶν ἀφωσιωμένων εἰς τὴν διδασκαλίαν Του καί τινες θεραπευθέντες ὑπ' Αὐτοῦ ἐκ νοσημάτων φρικαλέων, συνέδραμον εὐχαρίστως εἰς τὰς ἀνάγκας Αὐτοῦ. Ὅλα ὅμως εἰσήρχοντο εἰς κοινὸν βαλάντιον. Ὁ Ἰησοῦς δὲν ἐθησαύρισε δι' Ἑαυτὸν οὔτε ἓν λεπτόν. Ἐνίοτε μάλιστα εὑρίσκετο ἄνευ νυκτερινοῦ καταλύματος. Ἔτυχε δὲ περίστασις, κατὰ τὴν ὁποίαν δὲν εἶχε νὰ πληρώσῃ τὰ δίδραχμα, ἤτοι τὸν φόρον τοῦ Ναοῦ (2 φρ. περίπου) καὶ διέταξεν ἕνα τῶν μαθητῶν του νὰ ῥίψῃ τὸ δίκτυον, καὶ δι' αὐτοῦ ἡλίευσεν ὀψάριον, ἔχον νόμισμά τι εἰς τὸ στόμα. Ἡ δημοσία Αὐτοῦ ὑπηρεσία διήρκεσε σχεδὸν τρία ἔτη. Τὰ πρῶτα τριάκοντα ἔτη τῆς ζωῆς Του ὁ Ἰησοῦς διῆλθεν εἰς ἐργατικοῦ ἀνθρώπου οἰκίαν, τοῦ Ἰωσήφ, τοῦ νομιζομένου πατρός του, κερδίζων τὸν ἐπιούσιον ἄρτον διὰ τῆς ἐργασίας τῶν χειρῶν Του.

Ἀληθῶς, ἡ κοινωνικὴ κατάστασις ἐν τῇ γῇ Χαναὰν ἦτο ἀκριβῶς ὁποία καὶ καὶ παρ' ἡμῖν σήμερον. Δὲν ὑπῆρχε διάκρισις μεταξὺ εὐγενῶν καὶ ποταπῶν. Οἱ Ραββῖνοι—οἱ διδάσκαλοι τῶν Ἑβραίων—ἔλεγον ὅτι ἕκαστος Ἰσραηλίτης ἦτο καλὸς διὰ βασιλεύς. Ὅλοι οἱ ἀληθεῖς Ἰσραηλῖται ἦσαν ἀδελφοὶ — «τέκνα τοῦ Ἀβραάμ». Εἶχον δὲ καὶ ἄλλο σπουδαῖον λόγιον οἱ Ραββῖνοι: «Ὅποιος δὲν διδάσκει τὸ τέκνον του ἐπάγγελμά τι, τὸ διδάσκει νὰ ἦναι κλέπτης». Ὑπερηφάνεια διὰ καταγωγὴν ἢ κοινωνικὴν θέσιν, καὶ περιφρόνησις τῆς ἐντίμου ἐργασίας ἀπεδοκιμάζοντο.

Ἐν τοσούτῳ ἡ διάκρισις μεταξὺ πλουσίων καὶ πτωχῶν ὑπῆρχε καὶ τότε καθὼς τώρα. Ὁμοίως καὶ ἡ διάκρισις μεταξὺ πεπαιδευμένων καὶ ἀπαιδεύτων. Ἴσως δὲ αἱ ἀντιθέσεις αὗται ἐγένοντο καὶ γίνονται ἰσχυρότερον ἐπαισθηταὶ διὰ τὴν ἔλλειψιν ἄλλων διακρίσεων. Οἱ ὑψηλὴν παιδείαν κεκτημένοι Φαρισαῖοι ἔβλεπον μετὰ περιφρονήσεως τὸν κοινὸν λαόν, τὸν μὴ ἔχοντα ἄλλην ἐκπαίδευσιν εἰμὴ τὴν τῶν κοινῶν γραμματοδιδασκαλείων. Μετ' ὀργῆς δὲ ἠρώτων, «Μήπως τις ἐκ τῶν ἀρχόντων ἐπίστευσεν εἰς αὐτόν, ἢ ἐκ τῶν Φαρισαίων; Ἀλλ' ὁ ὄχλος οὗτος, προσέθετον, ὅστις δὲν γνωρίζει τὸν Νόμον, εἶναι ἐπικατάρατος.» (Ἰωάν. ζ'. 48, 49). Εἷς ἰσχυρὸς λόγος τῆς πρὸς τὸν Ἰησοῦν ἀντιπαθείας αὐτῶν ἦτο ὅτι ἀνῆκεν ὄχι εἰς τὰς πλουσίας καὶ πεπαιδευμένας τάξεις, ἀλλ' εἰς τὸ καταπεφρονημένον πλῆθος. «Πῶς οὗτος ἠξεύρει γράμματα, ἠρώτων, ἐνῷ δὲν ἔμαθε; Πόθεν εἰς τοῦτον ταῦτα: καὶ τίς ἡ σοφία ἡ δοθεῖσα εἰς αὐτόν, ὥστε καὶ θαύματα τοιαῦτα γίνονται διὰ τῶν χειρῶν αὐτοῦ; Δὲν εἶναι οὗτος ὁ τέκτων, ὁ υἱὸς τῆς Μαρίας;» (Ἰωάν. ζ'. 15. Μάρκ. ϛ'. 3).

Τοῦτο εἶναι ἓν ἐκ τῶν γεγονότων ἐκείνων τὰ ὁποῖα διακρίνουσι τὸν Χριστιανισμὸν ἀπὸ πασῶν τῶν θρησκειῶν τῆς ἀνθρωπότητος. Ἀξίζει δὲ νὰ ἐπιστήσωσιν εἰς τοῦτο τὴν προσοχήν των οἵ τε νουνεχεῖς σκεπτικοί, ὡς καὶ οἱ εὐσεβεῖς πιστοί. Διότι τοῦτο περιβάλλει τὴν θρησκείαν τοῦ Ἰησοῦ μὲ ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον διὰ τὸ μοχθοῦν καὶ ἐργαζόμενον πλῆθος — τὰ ἑκατομμύρια ἐκεῖνα, τῶν ὁποίων πλοῦτος εἶναι ἡ δύναμις ἢ ἡ δεξιότης αὐτῶν, τῶν ὁποίων κεφάλαιον εἶναι ἡ ἐργασία των καὶ οἱ ὁποῖοι κερδίζουν τὸν ἐπιούσιον ἄρτον των, καθὼς Αὐτός, μὲ τὴν ἐργασίαν τῶν χειρῶν των.

Οἱ Χριστιανοὶ πιστεύουσιν ὅτι οὐχὶ ἐκ τύχης, ἀλλὰ κατὰ προτίμησιν Ἐκεῖνος, τὸν ὁποῖον ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τῶν Ἀποστόλων δὲν ἔπαυσαν νὰ προσκυνῶσιν ὡς θεῖον Σωτῆρα, ἔλαβε τὴν ταπεινὴν ταύτην θέσιν. «Διότι ἠξεύρετε τὴν χάριν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅτι πλούσιος ὢν ἐπτώχευσε διὰ σᾶς, διὰ νὰ πλουτήσητε σεῖς μὲ τὴν πτωχείαν Ἐκείνου». «Ἀλλ' Ἑαυτὸν ἐκένωσε, λαβὼν δούλου μορφήν, γενόμενος ὅμοιος μὲ τοὺς ἀνθρώπους, καὶ εὑρεθεὶς κατὰ τὸ σχῆμα ὡς ἄνθρωπος ἐταπείνωσεν Ἑαυτόν, γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ» (Β'. Κορινθ. η'. 9. Φιλιπ. β'. 7, 8.). Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Ἰησοῦς διεκήρυττεν ὅτι «δὲν ἦλθε νὰ ὑπηρετηθῇ, ἀλλὰ νὰ ὑπηρετήσῃ καὶ νὰ δώσῃ τὴν ζωὴν Αὐτοῦ λύτρον ἀντὶ πολλῶν» (Ματθ. κ'. 28).

Πεποιθήσεις τοιαῦται ἀναγκαίως περιβάλλουσι τὰ τριάκοντα ἐκεῖνα ἔτη, τὰ ἐν τῇ καλύβῃ τοῦ ἐργάτου τῆς Ναζαρέτ, μὲ δεκαπλάσιον ἐνδιαφέρον καὶ θαυμασμόν. Ἀλλ' ὁποιανδήποτε ἐξήγησιν καὶ ἂν δώσωμεν, αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ τὸ πρᾶγμα εἶναι

πλῆρες βαθείας σημασίας, καὶ εἶναι στενῶς συνδεδεμένον μὲ τινας ἀξιοσημειώτους χαρακτῆρας τῆς θρησκείας, τῆς ὁποίας ἱδρυτὴς εἶναι ὁ Ἰησοῦς Χριστός.

Βαθεῖα προσωπικὴ συμπάθεια πρὸς τοὺς πτωχούς, τοὺς πάσχοντας, τοὺς καταπιεζομένους, διακρίνει ἀξιοσημειώτως ἀμφότερα τήν τε διδασκαλίαν καὶ τὴν διαγωγὴν τοῦ Ἰησοῦ. Ὁ Χριστιανισμὸς ἔφερε τὸν χαρακτῆρα τοῦτον ἐξ αὐτῆς τῆς ἀρχῆς του. Μία ἐκ τῶν μεγάλων ἀποδείξεων, εἰς ἣν ἐπέστησε τὴν προσοχὴν τῶν ἐρωτώντων, ἂν αὐτὸς ἦτο πράγματι ὁ ὑπὸ τῶν προφητῶν προλεγόμενος Σωτήρ, ἦτο: «Καὶ πτωχοὶ εὐαγγελίζονται». Αἱ αὐστηρόταται Αὐτοῦ ἐπικρίσεις διηυθύνοντο κατὰ τῶν πεπαιδευμένων, τῶν πλουσίων, τῶν ἰσχυρῶν. Αἱ τρυφερώταται δὲ προσκλήσεις Του εἰς τοὺς κοπιῶντας καὶ πεφορτισμένους.

Τοῦτο πολλάκις ἔχει παρερμηνευθῇ, ὅτι δῆθεν ὁ Μέγας Διδάσκαλος ἐκολάκευε τοὺς πτωχοὺς καὶ κατηγόρει τοὺς πλουσίους, ἢ ὅτι ἐθεώρει τὴν πτωχείαν ἀρετήν, τὸν δὲ πλοῦτον ἁμάρτημα. Οὐδὲν ὅμως τούτου ἀδικώτερον. Ἐμέμφετο τοὺς πλουσίους ὄχι διότι ἦσαν πλούσιοι ἀλλὰ διότι ἦσαν πλεονέκται, αὐτάρεσκοι, σκληροκάρδιοι. Ἐμέμφετο τοὺς ἄρχοντας ὄχι διότι ἦσαν ἐν τῇ ἐξουσίᾳ, ἀλλὰ διότι κατεχρῶντο τὴν δύναμίν των, καὶ ἐφόρτωνον βαρέα φορτία ἐπὶ τῶν ἄλλων, αὐτοὶ δὲ οὔτε διὰ τοῦ ἄκρου τοῦ δακτύλου των τὰ ἤγγιζον. Ἐμέμφετο τοὺς πεπαιδευμένους, ὄχι διὰ τὴν παιδείαν των, ἀλλὰ διότι «ἔκρυπτον τὸ κλειδίον τῆς γνώσεως» καὶ ἐγκατέλειπον τὸν λαὸν «ὡς πρόβατα μὴ ἔχοντα ποιμένα», καὶ ὅμως κατεφρόνουν αὐτὸν διὰ τὴν ἀμάθειάν του.

Ὡμίλει, πράγματι, ἀκριβῶς ὅπως οἱ ἀρχαῖοι Προφῆται ὡμίλουν πρὸς τοὺς πλουσίους, πεπαιδευμένους, ἰσχυροὺς ἁμαρτωλοὺς τῆς ἐποχῆς των. Ἐπαρηγόρει τοὺς πτωχοὺς καὶ καταδυναστευομένους, χορηγῶν εἰς αὐτοὺς καὶ ἐν τῇ παρούσῃ ζωῇ εὐλογίας ἀπείρως καλλιτέρας παρ' ὅσας οἱ θησαυροὶ τῆς γῆς δύνανται νὰ ἀγοράσωσι, καὶ οὐράνιον μονὴν καὶ μερίδα εἰς τὸν μέλλοντα αἰῶνα. Ἀλλ' οὐδέποτε ἤγειρε μίαν τάξιν ἐναντίον ἄλλης τάξεως, οὐδέποτε ἐστάθη ὁ ὑπέρμαχος τῶν δικαίων τινός, οὔτε ὁ ἐκδικητὴς τῶν ἀδικιῶν οὐδενός. Ὅτε δὲ ὁ λαὸς ἤθελε μετ' ἐνθουσιασμοῦ νὰ λάβῃ τὰ ὅπλα καὶ ἀναγορεύσῃ Αὐτὸν βασιλέα, διέταξεν αὐτὸν νὰ διαλυθῇ καὶ ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος διὰ νὰ προσευχηθῇ.

Ὁ Χριστιανισμός, ὅπως ἐδιδάχθη ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων, ἠκολούθησεν ἀκριβῶς τὰ ἴχνη τοῦ Διδασκάλου. Ἐδημιούργησε τόσον ἰσχυρὰν συμπάθειαν πρὸς τοὺς πτωχούς, ὥστε τὰ πλούσια μέλη τῆς Νέας Ἐκκλησίας ἐπώλουν τὰ κτήματα καὶ τὰ ὑπάρχοντα αὐτῶν ἵνα καταβάλωσιν εἰς τὸ κοινὸν ταμεῖον. Ἀλλ' ἀφῆκε τὰ πάντα εἰς τὴν ἀτομικὴν ἐλευθέραν θέλησιν. Δὲν ἐδημιούργησεν οὐδὲν πολιτικὸν ἢ κοινωνικὸν ἢ κοινωνιστικὸν κίνημα. Οὔτε κἂν ῥητῶς κατήγγειλε τὴν δουλείαν, ἂν καὶ ὅτε ἐκήρυξεν ὅτι ὁ κύριος καὶ ὁ δοῦλος εἶναι ἀδελφοί, καὶ ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς ἴσην θέσιν ἐν τῇ Τραπέζῃ τοῦ Κυρίου (τῇ Κοινωνίᾳ) κατήνεγκε τὸ βαρύτατον κτύπημα κατ' αὐτῆς τῆς ῥίζης τῆς δουλείας, ὡς καὶ κατὰ παντὸς εἴδους τυραννίας, ἀδικίας καὶ αἰσχροκερδείας.

Καὶ διατί τοῦτο; Διότι ὁ ἀληθὴς Χριστιανισμός, κατὰ τὸ παράδειγμα αὐτοῦ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἔχει νὰ κάμῃ οὐχὶ μὲ **τὰς ἐξωτερικὰς περιστάσεις τῶν ἀνθρώπων**, ἀλλὰ μὲ **αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους**. Ἄλλοι ἀναμορφωταὶ ἀρχίζουσι

μὲ ***συστήματα*** (κοινωνικὰ ἢ πολιτικά), πιστεύοντες ὅτι καλὰ συστήματα θὰ δημιουργήσωσι καλὸν λαόν. Ὁ Χριστὸς ὅμως ἀρχίζει μὲ τοὺς ***ἀνθρώπους*** — τὸν ἕνα μετὰ τὸν ἄλλον—γνωρίζων ὅτι ἐὰν οἱ ἄνδρες, αἱ γυναῖκες, τὰ παιδία μορφωθῶσι καταλλήλως καὶ γείνωσιν ὁποῖοι πρέπει νὰ ἦναι, τότε τὰ συστήματα κατ' ἀνάγκην ἀμέσως βελτιοῦνται ἢ καταλύονται. Ὑποθέσατε ὅτι ἕκαστος ἀρχίζει ἀπὸ σήμερον νὰ ἀγαπᾷ τὸν Θεὸν τελείως καὶ τὸν πλησίον του ὡς τὸν ἑαυτόν του, Ποίαν ἀνάγκην θὰ ἔχωμεν τὴν ἑπομένην ἑβδομάδα ἀπὸ ἀστυνομίας, ποινικοὺς νόμους, φυλακάς, δικαστάς; Βία, ἀπάτη, κλοπή, ἀκρασία, μέθη, χαρτοπαιξία, κακία παντὸς εἴδους θὰ ἀνήκουν πλέον εἰς τὸ παρελθόν. Οἱ στρατοὶ θὰ διαλυθῶσι, διότι ὁ πόλεμος θὰ ἦναι ἀδύνατος. Ἀντὶ τῆς ἰσχυρᾶς ἐνόπλου δυνάμεως τῆς Πολιτείας, δι' ἧς αὕτη κρατεῖ τὴν τάξιν καὶ ἀπονέμει τὴν δικαιοσύνην, ἕκαστος καὶ ἑκάστη θὰ προσπαθοῦν εἰλικρινῶς νὰ ἐκτελοῦν τὸ καθῆκό των καὶ θὰ βοηθοῦν μάλιστα καὶ τοὺς ἄλλους ὅπως καὶ αὐτοὶ ἐκτελῶσι τὸ ἰδικόν των καθῆκον. Ὁ ἐχθρικὸς ἀνταγωνισμὸς θὰ μεταβληθῇ εἰς φιλικὴν συνεργασίαν, ἡ ἀντιπάθεια τῶν διαφόρων τάξεων εἰς παγκοσμίαν ἀδελφοσύνην. Τὰ διάφορα συστήματα τῆς κυβερνήσεως θὰ ἀποβῶσι σχετικῶς ἀνωφελῆ, πρῶτον διότι θὰ ὑπάρχωσι τόσον ὀλίγα πράγματα διὰ τὴν κυβέρνησιν, νὰ κάμνῃ, καὶ δεύτερον, διότι ἕκαστος πολίτης θὰ ἀποκτήσῃ τὸ πρώτιστον καὶ κύριον προσὸν συμμετοχῆς εἰς τὴν κυβέρνησιν, ἤτοι τὸ ***μανθάνειν νὰ κυβερνᾷ ἑαυτόν***. (ἀκολουθεῖ) ***Χ***.

Η ΕΡΗΜΟΝΗΣΟΣ

Ἢ

ΤΟ ΚΑΤΑΦΥΓΙΟΝ ΤΩΝ ΣΤΑΣΙΑΣΤΩΝ

(Διήγημα ἐκ τοῦ Ἀγγλικοῦ)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'.

Συμβούλια καὶ διαβούλια.

(συνέχεια)

—«Νὰ ἦσθε βέβαιοι», εἶπεν ὁ Χριστιανὸς πρὸς τοὺς λοιποὺς λευκοὺς «ὅτι ταχέως θὰ χορτάσουν τὴν μοναξιὰν τοῦ δάσους, μάλιστα ὅταν ἡ πυρῖτίς των τελειώσῃ».

Ὁ Κουΐνταλ, ἔφερε τὴν ἀντίρρησιν ὅτι οἱ μαῦροι ἀγαποῦν τὴν ἐλευθερίαν των, καὶ ἡ γνώμη του ἦτο νὰ ἐξέλθουν ὅλοι οἱ λευκοὶ νὰ τοὺς κυνηγήσουν καὶ φονεύσωσιν. Προσέθεσε δὲ ὅσον δὲν θὰ ἔχουν εἰρήνην εἰς τὴν νῆσον ἢ τοῦτο γείνῃ·

—«Ὦ, μητέρα!» ἀνέκραξεν ἡ Ταχιτάνη Σάλλυ, εἰσερχομένη ἔντρομος εἰς τὴν καλύβην τῆς μητρός της ἀκροποδητεὶ ὀλίγα λεπτὰ βραδύτερον «οἱ λευκοὶ λέγουν ὅτι θὰ φονεύσουν τὸν Τιμόα καὶ τὸν Νεχάουl».

—Μὴ φοβῆσαι, παιδί μου, «ἀπεκρίθη ἡ μήτηρ εἰς τὴν ἰδίαν της γλῶσσαν,» ἔτσι λέγουν ἀλλὰ ποτὲ δὲν θὰ τὸ κάμουν. Εἶμαι βεβαία ὅτι ὁ Γιώγγ δὲν εἶπε νὰ βοηθήσῃ εἰς τοιοῦτον ἔργον».

—«Ὢ, ὄχι, βεβαίως μητέρα», ἀπεκρίθη ἡ Σάλλυ· «ἐκεῖνος εἶπεεν ὅτι θὰ ἦτο πολὺ κακὸν νὰ κάμουν τέτοιο πρᾶγμα».

—«Βέβαια κόρη μου, Μὴ φοβεῖσαι, ἔτσι τὸ λέγουν».

Τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν ὁ Τιμόα καὶ ὁ Νεχάου κατέβησαν πρὸς τὸν Ἐδουάρδον Γιώγγ ἐν ᾧ εἰργάζετο εἰς τὸν ἀγρόν του. Ὁ ἀγρὸς οὗτος ἱκανῶς ἀπεῖχε τοῦ χωρίου κείμενος ὑψηλὰ ἐπὶ τῆς κλιτύος τοῦ βουνοῦ. Οἱ δύο ἄνδρες εἶχον ἀφήσῃ ὀπίσω τὰ ὅπλα των.

— «Ἤλθομεν νὰ σᾶς βοηθήσωμεν, κύριε Γιώγγ ἂν δέν μας πειράξητε», εἶπεν ὁ Νεχάου.

— «Δὲν θὰ σᾶς πειράξω», ἀπήντησεν ὁ Γιώγγ οὔτε καὶ δικαίωμα ἔχω πρὸς τοῦτο, ἐξεύρετε ὅτι ποτὲ δέν σας ἐθεώρησα ὡς δούλους, οὔτε ἐπεδοκίμασα τὸν κακομεταχειρισμόν σας. Ἀλλὰ σᾶς σομβουλεύω νὰ ἐπανέλθητε εἰρηνικῶς μεταξύ μας καὶ σᾶς ὑπόσχομαι νὰ ἐνεργήσω ὥστε νὰ ζῆτε καλλίτερα».

— «Ποτέ!» ἔκραξεν ἀγρίως ὁ Νεχάου.

— «Καλά, τόσον τὸ χειρότερον διὰ σᾶς», εἶπεν ὁ Γιώγγ, «δίδῃ ὁ Κουΐνταλ καὶὁ Μὰκ-Κόϋ βεβαίως θά σας κυνηγήσουν καὶ θά σας φονεύσουν». Ἂν ὅμως προτιμᾶτε νὰ μὲ βοηθήσετε τώρα, «θὰ σᾶς εἶμαι ὑπόχρεως καὶ θὰ σᾶς πληρώσω διὰ τὸν κόπον σας».

Οἱ ἄνδρες ἤρχισαν προθύμως νὰ ἐργάζωνται, ἐπειδὴ ἠγάπων τὸν ἀγαθὸν ὑπαξιωματικόν, ἀλλὰ καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦτο, καθ' ὃ εἰργάζοντο ἀδιαλείπτως προσεῖχον μήπως κανεὶς ἐκ τῶν ἄλλων Ἄγγλων ἔλθῃ καὶ τοὺς εὕρῃ ἐκεῖ.

Ἐπὶ δύο ἢ τρεῖς ἑσπέρας ὁ Τιμόα καὶ ὁ Νεχάου ἤρχοντο εἰς τὸν ἀγρὸν τοῦ Γιώγγ καὶ εἰργάζοντο. Ὁ Γιώγγ δὲ ἐτήρησε τὸ πρᾶγμα μυστικὸν καὶ ὁ Κουΐνταλ ἀκούσας περὶ αὐτοῦ ἐπρότεινε νὰ ὑπάγουν αὐτὸς καὶ ὁ Μὰκ-Κόϋ πλησίον τοῦ ἀγροῦ καὶ τοὺς ἐνεδρούσουν.

—«Ἐὰν τὸ κάμετε αὐτό, εἶπεν ὁ Γιώγγ μετ' ἀγανακτήσεως, «θὰ σᾶς φονεύσω καὶ τοὺς δύο».

Τότε ὁ Κουΐνταλ καὶ ὁ Μὰκ-Κόϋ ἐγέλασαν καὶ εἶπον ὅτι ἠστεΐζοντο. Ἀλλ' ὅμως, ἐνῷ ἐπέστρεφον εἰς τὰς οἰκίας των μαζύ, μετὰ τὸν διάλογον ἐκεῖνον, ἐσχεδίαζον πῶς νὰ ἐκτελέσουν τοὺς δολοφόνους των σκοπούς.

Τοιουτοτρόπως μὲ συνωμοσίας καὶ πλεκτάνας τοιαύτας οἱ λευκοὶ καὶ οἱ Ταχιταιοὶ κατέστησαν τὸν βίον ἀβίωτον. Τὸ πικρὸν μῖσος τὸ ὁποῖον ὑπῆρχε μεταξὺ λευκῶν καὶ ἡ ζηλοτυπία των πρὸς ἀλλήλους ἐμεγάλυναν τὸ μεταξὺ τῶν δύο μερίδων χάσμα.

Ἐνίοτε οἱ ἄλλοι ἐγχώριοι ἄνδρες, ὁ Τεταχεΐτης καὶ ὁ Μεναλῆ ἠνοῦντο μετὰ τοῦ Τιμόα καὶ τοῦ Νεχάου καὶ εἰργάζοντο εἰς τὸν ἀγρὸν τοῦ Γιώγγ καὶ μετὰ ταῦτα ἀπήρχοντο εἰς τὸ δάσος, ὅπου ἐσχεδίαζον τὴν ἐπίθεσιν, τὴν ὁποίαν μετὰ ταῦτα καὶ ἔκαμαν.

Ἐπὶ τέλους τὸ σύννεφον ἐκορέσθη ἠλεκτρισμοῦ καὶ ἔπεσεν ὁ κεραυνός.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ'.

Σφαγή.

Ὁ καιρὸς τῆς φυτείας ἔφθασε καὶ πάντες οἱ κάτοικοι τῆς νήσου ἦσαν ἀπησχολημένοι. Αἱ γυναῖκες καταγινόμεναι εἰς τὰς οἰκιακὰς ἐργασίας καὶ τὴν ἑτοιμασίαν τροφῆς δὲν ηὐκαίρουν νὰ παρακολουθοῦν καὶ προσέχουν τὰ παιδία, οἱ δὲ ἄνδρες εἰργάζοντο εἰς τοὺς ἀγρούς των ὑπὸ καύσωνα τοῦ ἡλίου.

Ὁ ἀγρὸς τοῦ Ἰωάννου Οὐΐλλιαμς ἔκειτο πλέον ἀπόκεντρος ὅλων· εἰργάζετο δὲ ἐν αὐτῷ μόνος κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην πλησίον του ἦτο ὁ ἀγρὸς τοῦ Χριστιανοῦ· καὶ οὗτος δὲ εἰργάζετο μόνος.

Διακόσια περίπου βήματα ἀπὸ τοῦ ἀγροῦ τούτου ὄπισθεν δασώδους λοφίσκου ἔκειτο μικρά τις φυτεία, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Ἰωάννης Μίλλς, ὁ Μὰκ-Κόϋ καὶ ὁ Μεναλῆ εἰργάζοντο ὁμοῦ, ὁ Ἰωάννης Ἄδαμς, ὁ Οὐΐλλιαμ Βράουν καὶ ὁ Ἰσαὰκ Μαρτῖνος εἰργάζοντο εἰς τοὺς ἰδίους των ἀγρούς, ἕκαστος παρὰ τὴν οἰκίαν του καὶ ὁ Κουΐνταλ ἀνεπαύετο εἰς τὴν οἰκίαν του· τὸ αὐτὸ δὲ ἔπραττεν ἐν τῇ ἰδίᾳ του οἰκίᾳ καὶ ὁ Ἐδουάρδος Γιὼγγ ὁ ὁποῖος ἀπὸ πρωΐας ἐργασθεὶς εἶχε κατακλιθῇ τότε καὶ ἔπεσεν εἰς βαθὺν ὕπνον.

Οἱ τρεῖς ἰθαγενεῖς, Τιμόα Νεχάου καὶ Τεταχεΐτης ἦσαν εἰς τὸ δάσος. Ἐὰν οἱ ἀτυχεῖς Ἄγλλοι ἐγνώριζον τί ἐμελέτων ἐκεῖνοι οἱ τρεῖς ἄνδρες δὲν θὰ εἰργάζοντο τόσον ἡσύχως κατὰ τὴν πρωΐαν ἐκείνην.

Οἱ Ταχιτανοὶ ἄνδρες ἐστέκοντο κρατοῦντες ἕκαστος ἓν ὅπλον, πλῆρες σφαίρας καὶ ὁμιλοῦντες χαμηλοφώνως.

— «Ἐμπρός!», εἶπεν τέλος ὁ Τιμόα ἐκκινῶν.

Οἱ λοιποὶ τὸν ἠκολούθησαν, ἕως οὗ ἔφθασαν εἰς τὸν κῆπον τοῦ Οὐΐλλιαμς· ἐκεῖ ἔγειναν προσεκτικώτεροι εἰς τὰς κινήσεις των· ἐγονάτισαν καὶ ἐπροχώρουν ἕρποντες καὶ ἤδη ἤκουον καθαρῶς τὸν ἦχον τῆς σκαπάνης τοῦ Οὐΐλλιαμς ὅστις ἔσκαπτε τὸν ἀγρόν του μετ' ὀλίγον ἔφθασαν εἰς ἄνοιγμά τι τῶν θάμνων ὁπόθεν τὸν εἶδον εἰς ἀπόστασιν τριάκοντα περίπου βημάτων.

Τότε ὁ Τιμόα γονατίσας ἐσκόπευσεν. Ἐπυροβόλησε καὶ ὁ Οὐΐλλιαμς ἔπεσε κατὰ γῆς, κτυπηθεὶς εἰς τὴν καρδίαν.

Οἱ δολοφόνοι ἐσηκώθησαν καὶ ἐκύτταξαν ἀλλήλους ἐν σιωπῇ, ὁ δὲ Τιμόα ἐγέμισαν ἐκ νέου τὸ ὅπλον του.

Ὁ πυροβολισμὸς ἀναμφιβόλως ἠκούσθη ὑπὸ πάντων τῶν ἐν τῇ νήσῳ, ἀλλ' ἦτο πρᾶγμα σύνηθες, ὥστε κανεὶς δὲν ἔδωκε προσοχήν. Ὁ Μὰκ-Κόϋ ἁπλῶς ὠρθώθη καὶ εἶπε πρὸς τὸν Μίλλς ὅτι κάποιος φαίνεται ἐπεθύμησεν ὀλίγον χοιρινὸν διὰ τὸ δεῖπνόν του. Μεθ' ὃ ἐπανέλαβε τὸ ἔργον του.

Καὶ ὁ Χριστιανὸς ὡσαύτως ἤκουσε τὸν πυροβολισμόν, ἀλλὰ δὲν ἔδωκε πολλὴν προσοχήν. Παύσας εἰς ὀλίγα λεπτὰ τὸ ἔργον του ἀνωρθώθη, ἐσπόγγισε τὸν ἱδρῶτα ἀπὸ τοῦ μετώπου του καὶ στηρίξας ἀμφοτέρας τὰς χεῖρας ἐπὶ τῆς σκαπάνης ἐκύτταξε πρὸς τὸν κυανὸν οὐρανόν. Τοῦτο ἦτο τὸ τελευταῖον βλέμμα του. Σφαῖραι ἐκ τῶν θάμνων τὸν ἐκτύπησαν εἰς τὸ στῆθός του· ἐκβαλὼν δὲ ὀξεῖαν κραυγὴν ἔπεσε πρὸς τὰ ὀπίσω. Ὁ ἐκ τοῦ πόνου σπασμὸς ἦτο στιγμιαῖος ἕως οὗ ἐπῆλθε ὁ θάνατος.

(ἀκολουθεῖ). **Ξ. Π. Μ.**